

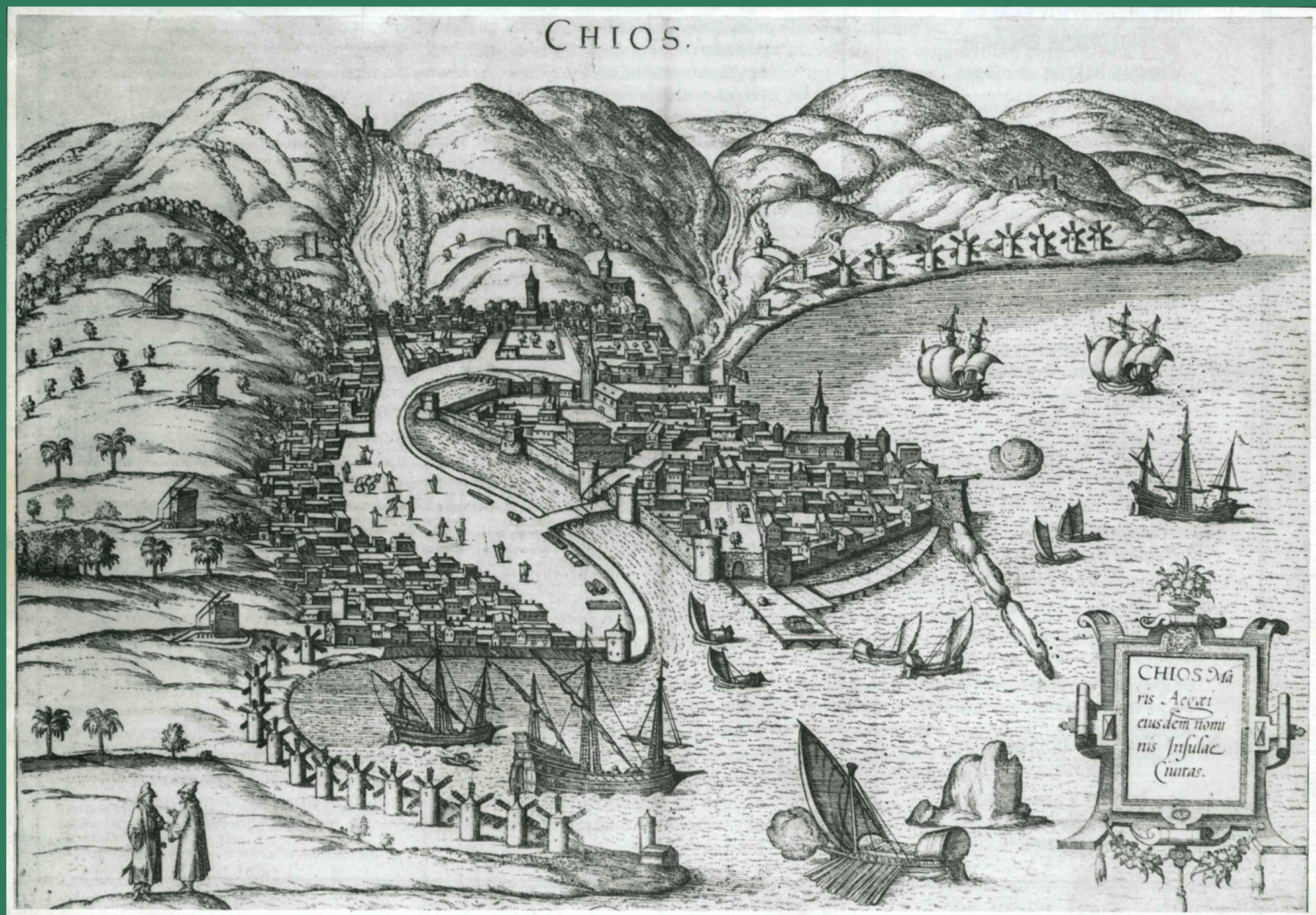
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΝΑΛΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΤΟΜΟΣ 1 ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1989

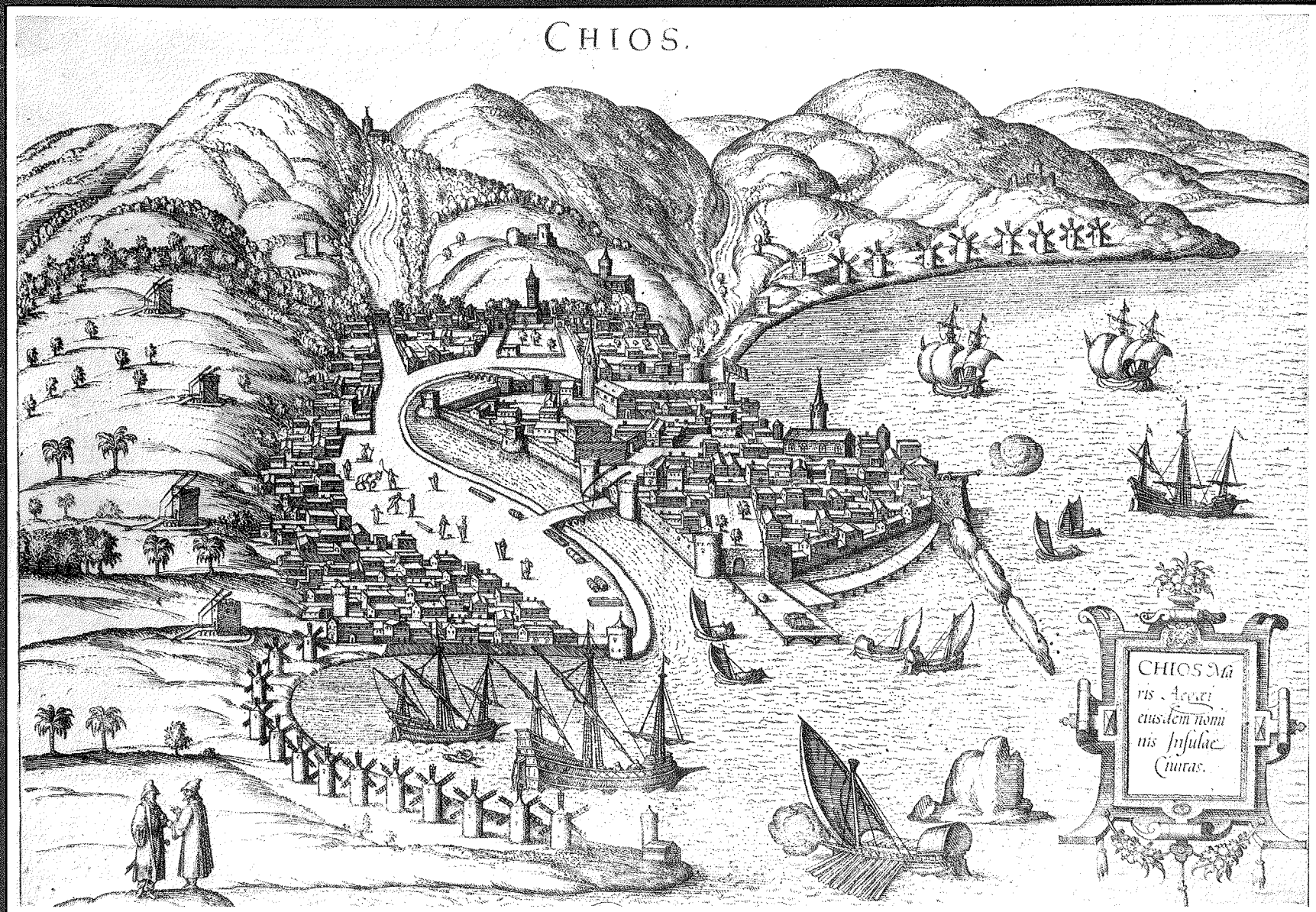

ΕΥΡΩΠΑΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΤΟΜΟΣ Γ' ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1989

ΕΝΑΛΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Ι.ΕΝ.Α.Ε.

**ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΝΑΛΙΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ 11 ΑΘΗΝΑ**

Τιμή τεύχους: 250 δρχ. Στα μέλη διανέμεται δωρεάν

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΤΣΟΥΧΛΟΣ

Αλ. Σούτσου 4, Αθήνα 106 71, τηλ. 3603662

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΗΧΟΣ

Πανεπιστημίου 56, Αθήνα 106 78, τηλ. 6719442

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΦΑΙΔΩΝ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΗΧΟΣ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΕΝΝΑΣ

ΝΙΚΟΣ ΤΣΟΥΧΛΟΣ

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ: ΦΩΤΡΟΝ Α.Ε., Τσακάλωφ 31

ΦΙΛΜΣ: FASMA, Μεσολογγίου 17

ΜΟΝΤΑΖ-ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: ΡΑΝΙΑ ΑΜΟΛΟΧΙΤΟΥ, τηλ: 6447981

ΜΑΚΕΤΤΕΣ ΕΞΟΦΥΛΛΩΝ: ΚΩΣΤΑΣ ΦΙΣΣΕΡ, Μπότσασι 13

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σ. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ, τηλ: 9936149

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΗΧΟΣ

Το τεύχος αυτό τυπώθηκε σε 1.200 αντίτυπα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΝΙΚΟΣ ΤΣΟΥΧΛΟΣ

Αλ. ΣΟΥΤΣΟΥ 4 ΑΘΗΝΑ 106 71

Τηλ. 3603662 - 6719442

Fax. 6477970

15 χρόνια ...

Τα πράγματα λειτουργούν παράξενα καμία φορά. Θα έλεγε κανείς ότι ακολουθούν τη δική τους νομοτέλεια και εξελίσσονται ερήμην της οργάνωσης και της λογικής, όταν αυτά θρουν τις κατάλληλες συνθήκες και υπάρξουν εκείνες που θα τα ευνοήσουν.

Πέρασαν δεκαπέντε χρόνια από την ίδρυση του Ινστιτούτου Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών. Ξεκινήσαμε τα δύσκολα χρόνια της δικτατορίας. Το μόνο που μπορέσαμε να κάνουμε τότε, ήταν να οργανωθούμε σωστά και να αποκτήσουμε πολύτιμες διασυνδέσεις με όλους τους σημαντικούς επιστήμονες και ερευνητές εκτός Ελλάδας στο νέο τότε χώρο της υποβρύχιας αρχαιολογίας κι έτσι να εμπλουτίσουμε σημαντικά τις γνώσεις μας με τις δικές τους εμπειρίες. Μετά ήρθε η μεταπολίτευση και πιστέψαμε πως ήρθε και η δικιά μας ώρα να ξεκινήσουμε το έργο μας. Πράγματι πέρασαν μερικά γόνιμα χρόνια που τα πράγματα έμοιαζε να παίρνουν το δρόμο τους κι είμαστε τότε βέβαιοι, ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα, θα μπορούσαμε να οργανωθούμε και να αναπτυχθούμε ακόμα περισσότερο, να εμπλουτίσουμε πιο πολύ τις γνώσεις μας και να προσφέρουμε πια κι εμείς τις δικές μας εμπειρίες για την ανάπτυξη της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα.

Όμως οι εξελίξεις μας διέψευσαν, μάλιστα ερήμην μας και πέρα από κάθε λογική. Το Ινστιτούτο, αντί να πηγαίνει μπροστά και να αναπτύσσεται, από κάποια στιγμή κι έπειτα, καταδικάστηκε σε στασιμότητα και φυσικά στη συνέχεια άρχισε να συρρικνώνεται. Συνέβαιναν τελείως αντιφατικά πράγματα τότε. Από τη μία η δυναμική του ξεκινήματός του και η σαφής ανάγκη της ύπαρξης και παρουσίας του στο χώρο της υποβρύχιας αρχαιολογίας στην Ελλάδα, δεν άφησε περιθώρια σε κανέναν να το αμφισβητήσει. Μάλιστα αυτή η πρωτοπόρα παρουσία του πυροδότησε την ίδρυση κρατικών φορέων (όπως η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων του ΥΠ.ΠΟ) και ιδιωτικών οργανισμών που θα συμπλήρωναν τις δραστηριότητές του σε συγγενείς επιστημονικά και ιστορικά χώρους. Από την άλλη όμως του αρνήθηκαν τις σχέσεις εκείνες που θα το οδηγούσαν στη κατάλληλη συνεργασία με τους δημόσιους φορείς, που ήταν και η μοναδική προϋπόθεση για να μπορέσει να προσφέρει την απαραίτητη συμβολή του σ' αυτό το χώρο. Ίσως η έλλειψη εμπειρίας, από πλευράς Δημοσίου, σ' έναν τελείως καινούργιο για την Ελλάδα χώρο, ίσως ακόμα μια ιστορικά ριζωμένη επιφυλακτικότητα και δυσπιστία προς ότι δεν είναι περιβεβλημένο μ' ένα κρατικό κύρος, εμπόδισαν στη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων. Παράλληλα σ' ολόκληρο το μεσογειακό χώρο η υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα αναπτυσσόταν με ραγδαίους ρυθμούς και στη γειτονική Τουρκία η μία ανασκαφή διαδεχόταν την άλλη, θάζοντας την Ελλάδα στη θέση του θεατή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ. 2-3: ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
του Ν. Τσούχλου.

Σελ. 4-5: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΜΕΛΩΝ

Σελ. 6: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ
- Η «Αθηναϊκή Τριήρης Ολυμπιάς».

Σελ. 7: ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ Ι.Ε.Ν.Α.Ε.
- Έρευνα στο λιμναίο τμήμα του σπηλαίου «Αλεπότρυπα» στο Διρό της Μάνης, των Γ. Βήχου, Β. Κυριακοπούλου, Δ. Παπαδά.

Σελ. 8-9-10-11: ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
- Το παλιό Μυκονιάτικο ιστιοφόρο «Ευαγγελίστρια» θα ξαναταξιδέψει στο Αιγαίο.
- Το «τελευταίο μπάρκο» του Βασίλη Νίκου.
- Ένας σφουγγαράς θυμάται..., της Ιωάννας Τζάλα.

Σελ. 11: ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
- Το σύστημα «SHARPS».

Σελ. 12-13: ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ Ι.Ε.Ν.Α.Ε.
- Η έρευνα για τον εντοπισμό του ναυαγίου της «ναυαρχίδας του Καρά-Αλή», του Γ. Βήχου.

Σελ. 14: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
- Ίδρυση Παραρτήματος του Ινστιτούτου στη Χίο.

Σελ. 15: ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΝΕΑ
- Έληξε το πρόγραμμα επιμόρφωσης δυτών της νομαρχίας Χίου.
- Η ανασκαφή στο αρχαίο λιμάνι στη Φαλάσαρνα.

Σελ. 16: ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΝΕΑ
- Σημαντικές προτάσεις για την υποβρύχια αρχαιολογία στο Α' αναπτυξιακό συνέδριο Βορείου Αιγαίου.

Σελ. 17: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Σελ. 18-19: ΑΠΟΨΕΙΣ ΜΕΛΩΝ
- Προβλήματα και προοπτικές της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα.
του Γ. Παπαθανασόπουλου.

Σελ. 20-21: ΔΙΕΘΝΗ ΝΕΑ
- Το Μουσείο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας στην Τουρκία, του Γ. Βήχου.

Σελ. 22: IN THIS ISSUE
(trans.), Ph. Antonopoulos.

Σελ. 23: RESUMES EN FRANCAIS
(trad.), Ir. Antonopoulou.

Ενυπόγραφο κείμενο εκφράζουν γνώμες και θέσεις
εκείνων που τα υπογράφουν
Εξώφυλλο: το λιμάνι της Χίου
Φωτ: Ινώ Ιωαννίδου, χαλκογραφία από το Πολεμικό Μουσείο

Άρχισε έτσι η δύσκολη φάση της αναμονής, της υπομονής, η προσπάθεια να επιβιώσουμε με πείσμα και επιμονή. Πολλές φορές μερικοί από μας κουράστηκαν, απογοητεύτηκαν, όμως νεώτερα μέλη μας, λιγότερο φθαρμένα από τον πολύχρονο άκαρπο και άχαρο αγώνα, μας στήριξαν και μας έκαναν ν'αναθαρρήσουμε και να ξαναβρούμε την πίστη και την επιμονή μας. Έτσι για μεγάλο διάστημα επιβίωσαμε σε μία περίπου λανθάνουσα κατάσταση, μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας.

Όμως, εδώ και δύο χρόνια περίπου, μαζέψαμε τις δυνάμεις μας και δρομολογήσαμε μια νέα και δύσκολη προσπάθεια για να ξαναβάλουμε το Ινστιτούτο στο «παιχνίδι». Προσπαθήσαμε να δημοσιοποιήσουμε τις απόψεις μας, να αποκτήσουμε καινούργιους συμμάχους, αναπτύξαμε τις θέσεις μας για τα προβλήματα της υποβρύχιας αρχαιολογίας στην Ελλάδα, διαμαρτυρηθήκαμε έντονα για τον παράλογο παραγκωνισμό μας και κάναμε σκληρή κριτική, με πάθος και οξύτητα πολλές φορές, γιατί αυτό ήταν το μόνο μας όπλο για να αμφισβητήσουμε την αδράνεια, να αφυπνίσουμε την ευαισθησία και να προκαλέσουμε ένα «φρέσκο» προβληματισμό όλων των φορέων πάνω σ' αυτό το θέμα. Κτυπήσαμε επίσης καινούργιες πόρτες, όχι τις απρόθυμες κεντρικές εισόδους, αλλά παραπόρτια. Μερικά από αυτά άνοιξαν αφήνοντάς μας μια χαραμάδα για περιθωριακή, τις περισσότερες φορές, ζωογόνο όμως δραστηριότητα.

Όλα αυτά, ίσως οι συγκυρίες της χρονικής στιγμής, αλλά κυρίως η εμμονή μας να υπάρχουμε και σίγουρα η από παλιά ριζομένη πεποίθηση, σ'όλους όσους ασχολούνται με την υποβρύχια αρχαιολογία, μέσα κι έξω από την Ελλάδα, ότι το Ινστιτούτο ταυτίζεται με το σοβαρό ξεκίνημά της στη χώρα μας, σιγά σιγά δημιούργησαν νέους προβληματισμούς κι ένα κλίμα για την αναθεώρηση των απόψεων που εμπόδισαν την μέχρι τώρα αξιοποίηση του επιστημονικού και τεχνικού δυναμικού του.

Για να ενισχύσουμε αυτό το κλίμα, παρ'όλες τις σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες, αποφασίσαμε να προχωρήσουμε στην οργανωμένη έκδοση του ενημερωτικού μας δελτίου «Ενάλια», σε μορφή περιοδικού. Το έντυπο από τη δεύτερη (ουσιαστικά την πρώτη στη νέα μορφή), έκδοσή του, εκπληρώνει ένα στόχο που το Ινστιτούτο είχε θέσει από την αρχή κίόλας της ίδρυσής του. Τώρα θα μπορούμε να επικοινωνούμε ουσιαστικότερα και συχνότερα με όλα τα μέλη μας, θα κυκλοφορούν πλατύτερα οι προτάσεις του Ινστιτούτου κι όλα τα μέλη του θ'αποκτήσουν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν σ' αυτό άρθρα, μελέτες και ανακοινώσεις, για θέματα σχετικά με το χώρο δραστηριότητας του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., μέσα στα πλαίσια των σκοπών του Ινστιτούτου.

Τώρα είναι η στιγμή της συσπείρωσης όλων των μελών και φίλων μας, η ώρα της συμμετοχής, της σκληρής δουλειάς με συνέπεια και σοβαρότητα. Ήρθε η ώρα να δούμε ποιοί θα σταθούν κοντά μας και ποιοί όχι, ποιοί θέλουν πραγματικά την προαγωγή της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας και ποιοί την προσωπική τους προβολή και ωφέλεια.

Αθήνα, Φεβρουάριος 1989

Νίκος Τσούχλος

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΟΣΩΝ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΠΟ 1/1/89

Το Δ.Σ., με ομόφωνη απόφασή του κατά τη συνεδρίαση της 1ης Δεκεμβρίου 1988, αποφάσισε να αναπροσαρμόσει τα ποσά εγγραφής νέων μελών και της ετήσιας συνδρομής. Το ποσό της εγγραφής έγινε από 1/1/89, **5.000 δρχ.**, και το ποσό της ετήσιας συνδρομής των τακτικών μελών, από την ίδια ημερομηνία, **4.000 δρχ.**

Οι νέοι κάτω των 26 ετών, οι φοιτητές και οι στρατευμένοι, δικαιούνται **50%** έκπτωσης στα παραπάνω ποσά.

Κάθε μέλος του Ινστιτούτου που είναι ταμειακά εντάξει, θα λαμβάνει ταχυδρομικά τα τεύχη του περιοδικού «Ενάλια». Το Δ.Σ. έλαβε την εξής απόφαση για όσα μέλη του Ινστιτούτου χρωστούν συνδρομές προηγούμενων ετών: θα θεωρηθούν ταμειακά εντάξει όσα από τα μέλη καταβάλουν μέχρι το τέλος του 1989 τις συνδρομές για τα έτη 1987, 1988 (προς 1000 δρχ ανά έτος) και 1989 (προς 4000 δρχ). Τα χρέη για συνδρομές προηγούμενων του 1987 ετών, παραγράφονται. Σε κάθε μέλος θα σταλεί ιδιαίτερη επιστολή με την οποία θα ενημερώνεται για το ποσό που χρωστά στο Ινστιτούτο. Μετά το τέλος του 1989, το Δ.Σ. θα προχωρήσει σε διαγραφές για όσα από τα μέλη δεν τακτοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους, βάσει του άρθρου 7, παραγρ. 1 του Καταστατικού. Τα μέλη μπορούν να τακτοποιήσουν τις οφειλές τους κατά την έκτακτη ή την τακτική Γενική Συνέλευση του 1989, ή με ταχυδρομικές επιταγές προς την ταμία του Ινστιτούτου, στη διεύθυνση: **Ειρήνη Αντωνοπούλου, Μητροπόλεως 5, Αθήνα 10557 (τηλ. 3227011).**

Μετά τη λήψη της επιταγής θα τους αποστέλλονται ταχυδρομικά οι αποδείξεις πληρωμής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ 1989

Το Δ.Σ. συνέταξε και κατέθεσε στο Υπουργείο Πολιτισμού για έγκριση, τον Προγραμματισμό του Ινστιτούτου για υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες κατά το 1989. Στον προγραμματισμό περιλαμβάνονται οι εξής τρεις έρευνες:

1. Υποβρύχια αναγνωριστική έρευνα στη θαλάσσια περιοχή του όρμου Κάναλος, της νήσου Ψαρών.
2. Υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στο μικρό κόλπο του όρμου της Σκίνδου στη νήσο Δοκό της Αργολίδας, όπου Πρωτοελλαδικό ναυάγιο.
3. Υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στο αρχαίο ναυάγιο της θαλάσσιας περιοχής Ιρίων, του Τολού Αργολίδας.

Προκειμένου να καταρτιστούν οι ομάδες εργασίας για την προετοιμασία και την εκτέλεση των παραπάνω ερευνών, καλούνται όλα τα μέλη του Ινστιτούτου που είναι διατεθειμένα να συμμετάσχουν, να έλθουν σε επαφή με τον πρόεδρο του Ινστιτούτου κ. Νίκο Τσούχλο, ή με τον γενικό γραμματέα κ. Γιάννη Βήχο, στα τηλέφωνα: 3603662 και 6719442.

Ο ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ COUSTEAU ΕΠΙΤΙΜΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Στις 19 Οκτωβρίου 1988 το Δ.Σ. του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., ύστερα από ομόφωνη απόφασή του, απένειμε αναμνηστικό δίπλωμα στον πλοίαρχο Jacques-Yves Cousteau, με το οποίο τον ανακηρύσσει επίτιμο μέλος του Ινστιτούτου, «αναγνωρίζοντας τη μακρά και πολύτιμη συμβολή του στην υποβρύχια έρευνα και σε ενθύμηση της συνεργασίας του με το Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στις έρευνες που πραγματοποίησε το 1976 στην Ελλάδα».

Ο πλοίαρχος Cousteau ευχαρίστησε για την ανακηρυγή του τα μέλη του Δ.Σ. που τον συνάντησαν στο ξενοδοχείο Hilton της Αθήνας, όπου γινόταν το συνέδριο της Διεθνούς Επιτροπής για την Επιστημονική Εξερεύνηση της Μεσογείου. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης συζητήθηκε το ενδεχόμενο μελλοντικής συνεργασίας του Ινστιτούτου με τον Cousteau στην Ελλάδα.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ 1988

Στις 23 Μαρτίου 1988 έγινε στο «Πανόραμα», η τακτική Γενική Συνέλευση των μελών του Ινστιτούτου. Παρά τον μικρό αριθμό μελών που παρευρέθηκαν (προσήλθαν 35 από τα 36 που ήταν ταμειακά εντάξει πριν από την έναρξη της Συνέλευσης), η συνεδρίαση χαρακτηρίστηκε από το ιδιαίτερα αναπτυγμένο ενδιαφέρον των παρισταμένων για τις δραστηριότητες του Ινστιτούτου και τις μελλοντικές προοπτικές του. Το αυξημένο ενδιαφέρον δικαιολογείται και από το γεγονός ότι, λόγω αντικειμενικών δυσκολιών, δεν είχε καταστεί δυνατό να συκληθούν οι Γενικές Συνελεύσεις των δύο προηγούμενων ετών. Στη διάρκεια της συνεδρίασης συζητήθηκαν και τελικά ψηφίστηκαν οι τροποποιήσεις του Καταστατικού, που πρότεινε το Δ.Σ. του Ινστιτούτου, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι εξής:

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 1 συμπληρώθηκε με τη φράση ότι το Ινστιτούτο είναι μη κερδοσκοπικό σωματείο, μη κυβερνητικός οργανισμός.

Οι κυριότερες τροποποιήσεις στο άρθρο 2 που αφορά στους σκοπούς του Ινστιτούτου, περιελήφθησαν στις εξής παραγράφους:

1. Η επισήμανση, ανεύρεση, προστασία και διάσωση κάθε είδους ευρημάτων ιστορικής/αρχαιολογικής σημασίας που βρίσκονται στους βυθούς των θαλασσών, των λιμνών και των ποταμών, από την Προϊστορική Εποχή μέχρι και το τέλος της Ιστοφόρου Ναυτιλίας και που καταστρέφονται ή κινδυνεύουν να καταστραφούν από τη φυσική φθορά, τη σύγχρονη ανθρώπινη δραστηριότητα και τις τεχνικές κατασκευές, την κλοπή, καθώς και από την εξαφάνιση κάτω από τη λάσπη, την άμμο και τη θαλάσσια χλωρίδα.

2. Η επιστημονική έρευνα, ο εντοπισμός και η αρχαιολογική ανασκαφή ναυαγίων, καθώς και η μελέτη του ξύλινου πλοίου και της εξέλιξης της Ναυπηγικής από την Αρχαιότητα μέχρι το τέλος της Ιστοφόρου Ναυτιλίας.

Παράλληλα με τους παραπάνω κύριους σκοπούς του, το Ινστιτούτο διε-

νεργεί έρευνες και σε διάφορους τομείς των Φυσικών Επιστημών, όπως της Υδροβιολογίας, της Υποβρύχιας Γεωλογίας, της Ιατρικής και της Φυσιολογίας του ανθρώπινου οργανισμού σε κατάδυση. Το Ινστιτούτο ερευνά επίσης και εφαρμογές της σύγχρονης Τεχνολογίας στις καταδύσεις, στους τομείς της αρχαιολογικής ανασκαφής, της υποβρύχιας τοπογραφικής, φωτογραφικής αποτύπωσης και υποθαλάσσιας επικοινωνίας.

Στο Β μέρος του άρθρου 2 προστέθηκε η παράγραφος 5 η οποία έχει ως εξής:

5. Για την υλοποίηση των σκοπών του Ινστιτούτου σε απομακρυσμένες από την έδρα του περιοχές ιδρύει στις περιοχές αυτές Παραρτήματα, με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και εφ'όσον το ζητήσουν εγγράφως στο Διοικητικό Συμβούλιο, πέντε τουλάχιστον μέλη του Ινστιτούτου που διαμένουν μόνιμα στη περιοχή του Παραρτήματος. Το Διοικητικό Συμβούλιο με απόφασή του έχει το δικαίωμα να διαλύει τα Παραρτήματα. Τα Παραρτήματα του Ινστιτούτου διοικούνται με βάση Εσωτερικό Κανονισμό που συντάσσει το Διοικητικό Συμβούλιο του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. Για την εφαρμογή των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου στα Παραρτήματα, καθώς και για την οργάνωση και λειτουργία τους, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ινστιτούτου ορίζει 5μελείς Διοικούσες Επιτροπές από μέλη του που διαμένουν στις περιοχές των Παραρτημάτων. Η Διοικούσα Επιτροπή κάθε Παραρτήματος αποτελείται από τον Διευθυντή, τον Υποδιευθυντή, τον Γραμματέα, τον Ταμία και τον Έφορο.

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 23 που αφορά στη σύνθεση του Δ.Σ., ορίζεται και θέση Ειδικού Γραμματέα.

Έγινε επανεισαγωγή του άρθρου 32 του πρώτου Καταστατικού, που προέβλεπε θέση έμμισθου Διευθυντή, τροποποιούμενου ως εξής:

Για την καλύτερη λειτουργία και το συντονισμό των εργασιών του Ινστιτούτου και των Παραρτημάτων του, προβλέπεται θέση έμμισθου Γενικού Διευθυντή, απογορευμένης της συμμετοχής του στη σύνθεση των τακτικών ή αναπληρωματικών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Ο Γενικός Διευθυντής του Ινστιτούτου διορίζεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, ύστερα από πρόταση του Προέδρου του, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να υποβάλλει στο Διοικητικό Συμβούλιο όλες τις υποβληθείσες αιτήσεις, με σύμβαση ορισμένου χρόνου που δεν υπερβαίνει την τριετία και αφού περάσει εξάμηνη δοκιμαστική θητεία. Παράταση της σύμβασης του Γενικού Διευθυντή αποφασίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο, έξη μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του Γενικού Διευθυντή. Ο μισθός του Γενικού Διευθυντή καθορίζεται από τον Εσωτερικό και Οικονομικό Κανονισμό που συντάσσει το Διοικητικό Συμβούλιο. Ο Γενικός Διευθυντής του Ινστιτούτου παρίσταται σε όλες τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, εκφράζει τις απόψεις του, ενημερώνει το Συμβούλιο για θέματα της αρμοδιότητάς του, χωρίς να έχει δικαίωμα ψήφου. Μέχρι να προχωρήσει το Διοικητικό Συμβούλιο στο διορισμό έμμισθου Γενικού Διευθυντή σε περίπτωση κωλύματος ή μακράς δικαιολογημένης απουσίας αυτού, το Διοικητικό Συμβούλιο αναθέτει τα καθήκοντά του προσωρινά και αμισθί στο Γενικό Γραμματέα (που ειδικά για τα καθήκοντα αυτά μπορεί να αναπληρώνεται από τον Ειδικό Γραμματέα), ο οποίος ασκεί παράλληλα και τα κύρια καθήκοντά του ως Γενικός Γραμματέας. Τα προσόντα του Γενικού Διευθυντή καθορίζονται από τον Εσωτερικό Κανονισμό που συντάσσει το Διοικητικό Συμβούλιο.

Έγινε γλωσσική ανασύνταξη του Καταστατικού και συγγραφή του με μονοτονικό σύστημα.

Κατά τη συζήτηση των τροποποιήσεων, μερικά μέλη διατύπωσαν αντίθετη άποψη για

ορισμένες από τις τροποποιήσεις και ακολούθησε αντιπαράθεση αριθμού μελών του Ινστιτούτου μεταξύ τους και με το Διοικητικό Συμβούλιο, πάντα μέσα στα πλαίσια της δημοκρατικής διαδικασίας και του καλόπιστου διαλόγου.

Προηγουμένως το Δ.Σ. παρουσίασε τον απολογισμό του έργου του Ινστιτούτου για τα έτη 1985, 1986 και 1987. Στη συνέχεια εγκρίθηκαν οι ισολογισμοί των προηγούμενων ετών, κατατέθηκε και εγκρίθηκε ο προϋπολογισμός για το 1988. Μετά τη ψήφισή του, ανακοινώθηκε ο Προγραμματισμός του Ινστιτούτου για το 1988.

Η συνεδρίαση διήρκεσε περισσότερο από τέσσερις ώρες και διακόπηκε μετά τα μεσάνυχτα, χωρίς να συζητηθεί και να ψηφιστεί ο νέος Εσωτερικός και Οικονομικός Κανονισμός του Ινστιτούτου και των Παραρτημάτων του που έχει συντάξει το Δ.Σ. Ο Κανονισμός αυτός θα κατατεθεί για έγκριση στη τακτική Γενική Συνέλευση του 1989, αφού μέχρι τότε υποστεί ορισμένες νέες τροποποιήσεις που κρίνονται αναγκαίες μετά από προσεκτικότερη μελέτη του.

Η «ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΤΡΙΗΡΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ»

Η «Αθηναϊκή Τριήρης Ολυμπιάς», που ναυπηγήθηκε στην Ελλάδα σύμφωνα με τα σχέδια του Άγγλου ναυπηγού John Coates και με τη συμβολή του καθηγητή John Morrison, ανεκλύσθηκε στην Αμφιάλη για ετήσια συντήρηση και επισκευές. Το καλοκαίρι του 1988, η «τριήρης» υποβλήθηκε σε μία σειρά από εξοντωτικές δοκιμές, τόσο για το ίδιο το σκάφος όσο και για το πλήρωμα, η σημαντικότερη από τις οποίες εντάχτηκε στο «πρόγραμμα πειραματικής αρχαιολογίας της Αθηναϊκής Τριήρους» του παρελθόντος έτους. Το Πολεμικό Ναυτικό, στη δικαιοδοσία του οποίου ανήκει η «τριήρης», θέλοντας να την αξιοποιήσει επιστημονικά, ζήτησε τη συνδρομή του γενικού γραμματέα του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στην εκπόνηση ενός προγράμματος πειραματικής αρχαιολογίας. Ο γενικός γραμματέας του Ινστιτούτου, πρότεινε στο Πολεμικό Ναυτικό να συνεργαστεί με το Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στην εφαρμογή του προγράμματος

αυτού και παρέδωσε στον αντιπλοίαρχο κ. Κλουδά μερικές προτάσεις για πειραματικές ναυτικές και αρχαιολογικές δοκιμές της «τριήρους».

Το Πολεμικό Ναυτικό, λαμβάνοντας υπόψη του και αυτές τις προτάσεις, οργάνωσε υπό την αιγίδα του μία επιτροπή η οποία κατάρτισε το τελικό «πρόγραμμα πειραματικής αρχαιολογίας της Αθηναϊκής Τριήρους» για το 1988.

Πρόεδρος της επιτροπής ορίστηκε ο διοικητής της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων, αρχιπλοίαρχος κ. Απόστολος Βασιλειάδης και μέλη της ορίστηκαν, εκτός του γενικού γραμματέα του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. κ. Γιάννη Βήχου, διδάκτορα ναυτικής αρχαιολογίας και εκπροσώπου του Ινστιτούτου στην επιτροπή, τα εξής άτομα:

Ο κ. Ηλίας Σπονδύλης, αρχαιολόγος της Εφορείας Εναλίων, ως εκπρόσωπος του ΥΠ.Π.Ο., ο πλωτάρχης του Π.Ν., ναυπηγός κ.

Σταύρος Πλατής, ο κυβερνήτης (τριήραρχος) της «τριήρους», υποπλοίαρχος κ. Δημήτρης Παπαδάς, ο πρόεδρος του Ναυτικού Μουσείου Αιγαίου, κ. Γιώργος Δρακόπουλος, ο πρόεδρος του Ελληνικού Ινστιτούτου Προστασίας Ναυτικής Παράδοσης κ. Χάρης Τζάλας και ο πλοίαρχος του Ε.Ν. κ. Αναστάσιος Τζαμτζής, ως εκπρόσωπος του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος.

Η επιτροπή αφού εκπόνησε ένα «πρόγραμμα πειραματικής αρχαιολογίας της Αθηναϊκής Τριήρους για το 1988», το εφάρμοσε μέσα στον Ιούλιο του ίδιου έτους. Τα αποτελέσματα του προγράμματος βρίσκονται στο στάδιο της επεξεργασίας, αλλά κρίνονται ήδη πολύ ενδιαφέροντα.

Οι σημαντικότερες παρατηρήσεις για τη διαγωγή, τις επιδόσεις και την αντοχή του σκάφους, αλλά και του πληρώματος, έγιναν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού της «τριήρους» στον Αργοσαρωνικό και καταγράφηκαν από τον κυβερνήτη της κ. Δημήτρη Παπαδά, τον ναυπηγό κ. Σταύρο Πλατή και τους αρχαιολόγους κυρίους, Ηλία Σπονδύλη και Γιάννη Βήχο.

Στην «Ολυμπιάδα» επέβαιναν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και οι κύριοι John Morrison και Tim Shaw από την αγγλική πλευρά.

Μέρος των παρατηρήσεων, σχετικά με το σύστημα διακυβέρνησης του σκάφους, έχει κληθεί να ανακοινώσει ο αρχαιολόγος κ. Γιάννης Βήχος, μαζί με ένα ακόμη μέλος της επιτροπής, στο συνέδριο ναυτικής αρχαιολογίας «5èmes Journées d'Archéologie Nautique» που θα γίνει στο Ναυτικό Μουσείο του Παρισιού τον Ιούνιο του 1989.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Η «Αθηναϊκή Τριήρης» κατά τον πλου της στον Αργοσαρωνικό.

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΛΙΜΝΑΙΟ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ «ΑΛΕΠΟΤΡΥΠΑ» ΣΤΟ ΔΙΡΟ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

των Γιάννη Βήχου, Βάσως Κυριακοπούλου και Δημήτρη Παπαδά

Τον περασμένο Αύγουστο ο Επίτιμος έφορος Αρχαιοτήτων και σύμβουλος του ΥΠ.ΠΟ., κ. Γιώργος Παπαθανασόπουλος, κάλεσε το Ι.ΕΝ.Α.Ε. να συμμετάσχει στις αρχαιολογικές έρευνες που διευθύνει στο σπηλαίο «Αλεπότρυπα» του Διρού.

Ο κ. Παπαθανασόπουλος πρότεινε στο Ινστιτούτο την αποστολή ομάδας μελών του με σκοπό την ολοκλήρωση της αναγνωριστικής έρευνας του λιμναίου τμήματος του σπηλαίου και την αποτύπωση της λίμνης. Το Δ.Σ. του Ι.ΕΝ.Α.Ε. ανταποκρίθηκε στην πρόταση αυτή και συγκρότησε ομάδα μελών του Ινστιτούτου, αποτελούμενη από τους εξής:

Τον αρχαιολόγο και γενικό γραμματέα του Ινστιτούτου Γιάννη Βήχο, την τοπογράφο-μηχανικό και αυτοδύτρια, Βάσω Κυριακοπούλου, τον αξιωματικό του Πολεμικού Ναυτικού και αυτοδύτη, Δημήτρη Παπαδά και τον φοιτητή στην υποβρύχια αρχαιολογία, Αλέξη Κουρτέση.

Η ομάδα μετέβη στο Δίρο και στο διάστημα από 16 έως 20 Σεπτεμβρίου του 1988, πραγματοποίησε κάτω από τη διεύθυνση του κ. Παπαθανασόπουλου και σύμφωνα με την απόφαση 38158/510/16.9.88 της Διεύθυνσης Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, τις παρακάτω εργασίες:

1. Αναγνωριστική αποτύπωση, με οριζόντια τομή στο επίπεδο της στάθμης της επιφάνειας του λιμναίου ύδατος (οριζοντιογραφία με τοπομετρική μέθοδο), καθώς και δειγματοληπτική θυθομέτρηση σε χαρακτηριστικά σημεία, με βάση τις τομές των σχοινιών που χρησιμοποιήθηκαν στην οριζοντιογραφία.
2. Εντόπιση και φωτογράφιση αρχαιολογικών ευρημάτων στο βυθό της λίμνης και ένταξη της θέσης τους στο σχέδιο της κάτοψης.
3. Εντόπιση και φωτογράφιση ιδιαίτερων γεωλογικών χαρακτηριστικών (σταλαγμίτες, ρήγματα, κατολισθήσεις κ.λ.π.) και ένταξη της θέσης τους στο σχέδιο της κάτοψης.
4. Προσδιορισμό του μαγνητικού βορρά στο επίπεδο της επιφάνειας της λίμνης, με τη βοήθεια πυξίδας διοπτρεύσεως.

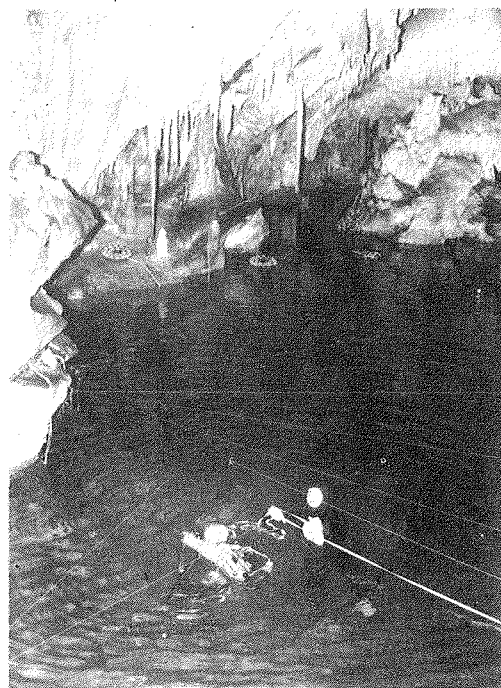
5. Λήψη δειγμάτων λάσπης και νερού από διάφορα σημεία του βυθού της λίμνης.

6. Έρευνα για τον εντοπισμό των βαθύτερων σημείων της λίμνης και παρατηρήσεις σχετικά με εισροές-εκροές υδάτων και με ύπαρξη ρευμάτων.

Η ομάδα του Ι.ΕΝ.Α.Ε. εκτέλεσε τις παραπάνω επιστημονικές εργασίες σε στενή συνεργασία με τον διευθυντή της ανασκαφής και τους συνεργάτες του. Ο εξοπλισμός που χρησιμοποιήθηκε ανήκει στα μέλη που έλαβαν μέρος στην αποστολή και στο Ινστιτούτο, ενώ ο κ. Παπαθανασόπουλος παραχώρησε ορισμένα όργανα για την κάλυψη μερικών ελλείψεων στον εξοπλισμό.

Τα έξοδα μετακίνησης της ομάδας κάλυψε το Ι.ΕΝ.Α.Ε., ενώ τα μέλη της φιλοξενήθηκαν από τον διευθυντή της ανασκαφής στις εγκαταστάσεις του Διρού.

Φωτ. Βάσω Κυριακοπούλου

Την αρχαιολογική ευθύνη της αποστολής του Ι.ΕΝ.Α.Ε., είχε ο αρχαιολόγος Γιάννης Βήχος, την επιστημονική ευθύνη της αναγνωριστικής αποτύπωσης, είχε η τοπογράφος-μηχανικός Βάσω Κυριακοπούλου, ενώ την ευθύνη της τεχνικής οργάνωσης της έρευνας είχε ο Δημήτρης Παπαδάς.

Μετά το τέλος της έρευνας οι παραπάνω υπεύθυνοι παρέδωσαν στον διευθυντή της ανασκαφής, ημερολόγιο εργασιών, εκθέσεις για τα αποτελέσματα της έρευνας καθώς και φωτογραφίες. Αντίγραφα των παραπάνω παραδόθηκαν στο Ινστιτούτο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το Ι.ΕΝ.Α.Ε. είχε πραγματοποιήσει στο παρελθόν τρεις αναγνωριστικές έρευνες στο λιμναίο τμήμα του σπηλαίου, το 1974, το 1976 και το 1978. Στις προηγούμενες αυτές έρευνες είχαν λάβει μέρος τα εξής μέλη του Ινστιτούτου: Νίκος Τσούχλος, Νίκος Λιανός, Φαίδων Αντωνόπουλος, Λευτέρης Τσαθλίρης, Βασίλης Βιτάλης, Σωτήρης Ρακόπουλος και Γιώργος Μασσέλος.

Ο διευθυντής της ανασκαφής κ. Παπαθανασόπουλος έμεινε, όπως είπε, ικανοποιημένος από τα αποτελέσματα της τελευταίας έρευνας που πραγματοποίησε το Ι.ΕΝ.Α.Ε. και σκοπεύει να καλέσει το Ινστιτούτο να επαναλάβει την έρευνα με τη βοήθεια οργάνων μεγαλύτερης ακρίβειας, στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της αποτύπωσης του σπηλαίου σε όλη του την έκταση.

Λιμναίο τμήμα του σπηλαίου «Αλεπότρυπα». Ο κάνναβος για την οριζοντιογραφία στο επίπεδο της στάθμης της επιφάνειας του ύδατος και τη θυθομέτρηση σε διάφορα σημεία. Στη φωτογραφία ο Δημήτρης Παπαδάς και ο Αλέξης Κουρτέσης.

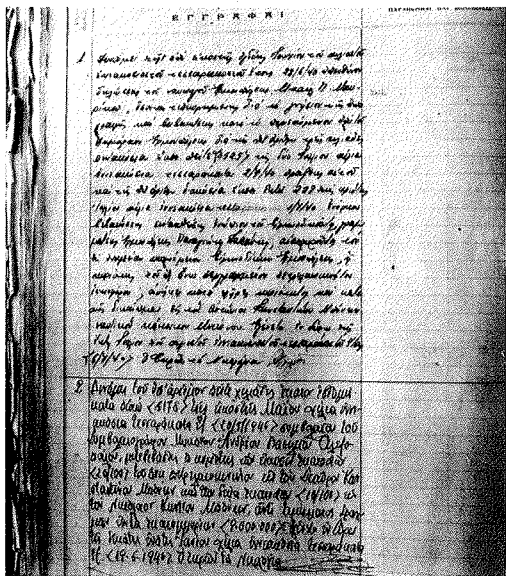
ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΜΥΚΟΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ
ΙΣΤΙΟΦΟΡΟ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ»
ΘΑ ΞΑΝΑΤΑΞΙΔΕΥΣΕΙ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ ΣΥ 696

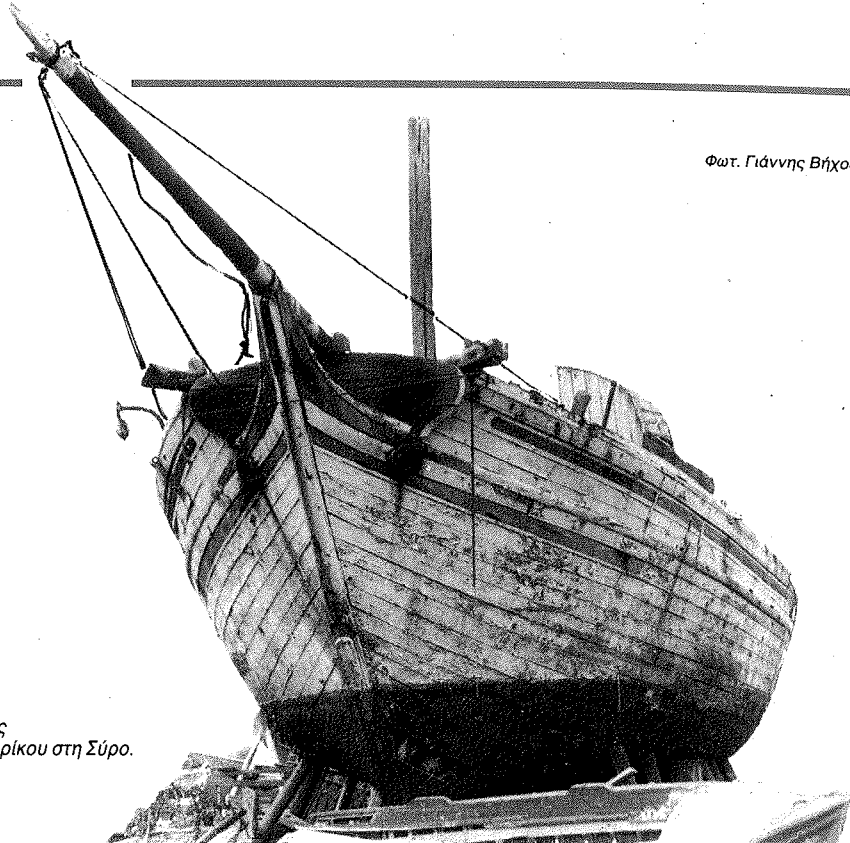
Το Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου και ο Ιδρυτής και Πρόεδρος του κ. Γιώργος Δρακόπουλος, λαμβάνοντας υπ' όψη τις εκτιμήσεις Ελλήνων και ξένων ειδικών της Ναυτικής μας Παράδοσης, ανέλαβαν να διασώσουν ένα από τα τελευταία παραδοσιακά μας καΐκια: το πέραμα «Ευαγγελίστρια».

Το καΐκι αυτό, ένα από τα ωραιότερα αιγαιοπελαγίτικα σκαριά του τύπου «πέραμα», ήταν επί δέκα ολόκληρα χρόνια εγκαταλειμμένο στη Σύρο και κινδύνευε να καταστραφεί ολοκληρωτικά.

Η «Ευαγγελίστρια» ναυπηγήθηκε στη Σύρο το 1939 από τον περίφημο караβομαραγκό Μαυρίκο και τα παιδιά του, για λογαριασμό του Μυκονιάτη καπετάνιου Αντώνη Μπόνη. Το καΐκι έχει χωρητικότητα 90 τόνων, ολικό μήκος 20 μ. και μέγιστο πλάτος 6,38 μ. Είχε δύο άλμπουρα με πανιά ράντες και με συνολική επιφάνεια ιστιοφορίας 220 μ².

Εικ. 1. Απόσπασμα για την «Ευαγγελίστρια» από το βιβλίο νηολογίου της Σύρου.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

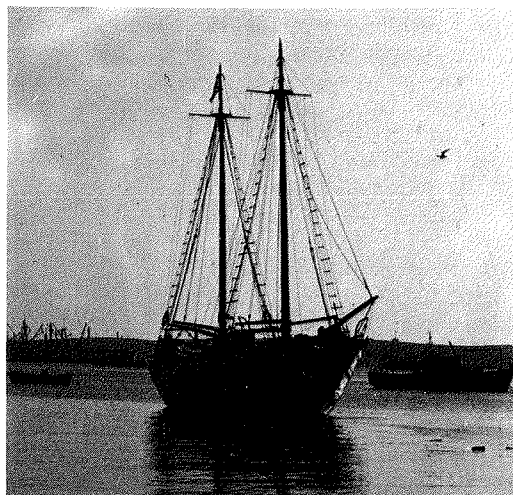
Εικ. 2.
Η «Ευαγγελίστρια»
πριν από τη διάσωσή της
στο ναυπηγείο του Μαυρίκου στη Σύρο.

Η «Ευαγγελίστρια» παραχωρήθηκε το 1987 από τον ιδιοκτήτη της Κωνσταντή Μπόνη, στο Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου και στο Δήμο Μυκόνου και στις αρχές του 1988 άρχισαν οι εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του σκαριού, στο کارνάγιο των αδελφών Μαυρίκου στη Σύρο. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, το καΐκι ρυμουλκήθηκε στο Πέραμα στο ναυπηγείο του Μανώλη Ψαρρού, προκειμένου να τοποθετηθεί η αρματωσιά του. Μέσα στο 1989 η «Ευαγγελίστρια» θα είναι έτοιμη ν' ανοίξει τα πανιά της και να ξαναταξιδέψει στο Αιγαίο σαν πειραματικό παραδοσιακό σκάφος με σκοπό τη μελέτη της παραδοσιακής ιστιοδρομίας. Η «Ευαγγελίστρια» με τις σπάνιες ναυπηγικές αρετές της, θα είναι μια μοναδική, στην Ελλάδα, πηγή γνώσεων τόσο για τους μελετητές, όσο και για τους μαθητές Ναυτικών Σχολών. «Έχοντας υπ' όψη τις αρετές αυτές», λέει ο κ. Γιώργος Δρακόπουλος, «τόσο εγώ όσο και οι συνεργάτες μου μέσα στο Μουσείο, αρχίσαμε μία εκστρατεία για να μπορέσει να περιέλθει το πλοίο στα χέρια μας και να το

διασώσουμε, γιατί είχε εγκαταληφθεί στη Σύρο εδώ και δέκα χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων το πλοίο άρχισε να σαπίζει, η αρματωσιά και η ιστιοφορία του καταστράφηκαν ολοκληρωτικά και πραγματικά δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε, πώς βρισκόταν στα πρόθυρα του τέλους του. Αφού όμως επιθεωρήθηκε το σκάφος προσεκτικά, διαπιστώθηκε ότι το εσωτερικό και οι νομείς του ήταν σε καλή κατάσταση, γιατί ήταν κατασκευασμένοι από ένα σκληρό και καλό ξύλο που οι караβομαραγκοί το λένε «καράγατσι» και έτσι διατηρήθηκε η φόρμα του. Τότε αποφασίσαμε να προχωρήσουμε..... Ξεκινήσαμε την προσπάθεια για την επισκευή και αποκατάστασή του. Γι' αυτή τη δουλειά συμβουλευτήκαμε πάρα πολλούς ειδικούς, ξένους και ντόπιους, ναυτικούς και караβομαραγκούς και αρχίσαμε τις επισκευές. Κατορθώσαμε να το επισκευάσουμε με πολύ κόπο και αντιμετωπίσαμε πολλά προβλήματα, γιατί στόχος μας ήταν να φτιάξουμε το σκάφος όπως ακριβώς ήταν αρχικά. Για το σκοπό αυτό ήταν ανάγκη να

μπουν τα ίδια υλικά που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη ναυπήγηση του «Ευαγγελίστρια». Ακόμα δε, να ακολουθηθεί πιστά η παραδοσιακή τεχνική των караβομαραγκών της Σύρου για την αποκατάστασή του. Έπρεπε το πλοίο να επανακτήσει την παλιά του εμφάνιση και φόρμα.....και πραγματικά έκαναν οι Μαυρίκοι άριστη δουλειά και σήμερα βλέπουμε να έχει αποκατασταθεί το σκάφος. Είμαστε περήφανοι για την πραγματοποίηση αυτής της προσπάθειας». (Αποσπάσματα από τη ραδιοφωνική εκπομπή του 4ου Προγράμματος «Αιγαίο, Χθες-Σήμερα» προσκεκλημένος της οποίας ήταν ο κ. Γιώργος Δρακόπουλος την Παρασκευή, 2 Νοεμβρίου 1988).

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ. 3. Η «Ευαγγελίστρια» κατά την καθέλκυσή της στο ναυπηγείο του Ψαρρού.

Την Πέμπτη 19 Ιανουαρίου 1989, το «Ευαγγελίστρια» κατελκύστηκε από το ναυπηγείο του Ψαρρού στο Πέραμα και ρυμουλκήθηκε στο λιμάνι του Πειραιά (Ρολοί). Αφού τοποθετηθούν τα πανιά θα αρχίσουν πειραματικά ταξίδια. Στην εγκατάσταση της αρματωσιάς, σημαντική είναι η συμβολή του Δημήτρη Παπαδά και του Μανώλη Ψαρρού.

Ο Βασίλης Νίκου.

ΤΟ «ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΠΑΡΚΟ» ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΝΙΚΟΥ

Τη χρονιά που μας πέρασε έφυγε από κοντά μας ένας πολύ σημαντικός άνθρωπος: ο **Βασίλης Νίκου** από τη Μύκονο.

Παλιός ναυτικός και ψαράς ο Νίκου, άρχισε να κατασκευάζει μοντέλα απ'όλα τα καΐκια και τις θάρκες που γνώρισε και ταξίδεψε, όταν το 1960 αρρώστησε και ξεμπάρκαρε.

Ο Βασίλης ο «Κόκκινος», έτσι τον ήξεραν οι περισσότεροι, ήταν φίλος με πολλούς από μας γιατί πάνω απ'όλα ήταν ένας άνθρωπος που δεν μπορούσε να «προσπεράσεις» χωρίς να σταματήσεις. Και όταν σταματούσες σε κέρδιζε με την προσωπικότητά του, το πνεύμα και την καρδιά του. Όμως ο Βασίλης Νίκου δεν είχε μόνο φίλους, γιατί ότι έβλεπε και δεν του άρεσε, το έλεγε. Δεν του άρεσε η Μύκονος όπως έχει γίνει τα τελευταία χρόνια, γιαυτό και δεν κατέβαινε πια στο λιμάνι και απομονώθηκε στο μαγαζάκι του με τους δίσκους. Εκεί είχε συγκεντρώσει όσα μοντέλα του είχαν απομείνει, εκεί είχε και το εργαστήρι του.

Άρχισε να φτιάχνει τα μοντέλα από νοσταλγία για τα καΐκια, τις θάρκες, τα πανιά, το ψάρεμα και τα ταξίδια που δεν μπορούσε πια να κάνει. Σιγά-σιγά με μεράκι και υπομονή «αποτύπωνε» ένα μεγάλο μέρος της ναυτικής παράδοσης του Αιγαίου που χανόταν, στα μικρά μοντέλα του, μερικά από τα οποία χωρούν μέσα στη χούφτα του ενός χεριού. Χωρίς και ο ίδιος να το συνειδητοποιήσει από την αρχή, διέσωσε ένα σωρό από πληροφορίες για τις αρματωσιές, τα

δίχτυα, τα εργαλεία για ψάρεμα και τα σκαριά του Αιγαίου. Και τα διέσωσε με τον πιο άμεσο και σαφή τρόπο που θα μπορούσε. Δυστυχώς οι ειδικοί άργησαν ν'ανακαλύψουν τη «Συλλογή Νίκου» και όταν το έκαναν, το μεγαλύτερο μέρος της είχε διασκορπισθεί στα σπίτια κάποιων Γερμανών οδοντογιατρών, όπως με πίκρα έλεγε ο Lucien Basch, που πρώτος κατάλαβε την αξία της συλλογής. Ο Νίκου συνειδητοποίησε με τη σειρά του αυτό που υποσυνείδητα γνώριζε τόσα χρόνια: είχε δημιουργήσει ένα έργο που έπρεπε να παραμείνει στην Ελλάδα. Από τότε έκλεισε τις πόρτες στους πιεστικούς εγχώριους και ξένους τουρίστες που ήθελαν ένα ενθύμιο τύπου «art naïf» από τη Μύκονο. Ήθελε να δώσει τη συλλογή του έναντι συμβολικού ποσού στο κράτος. Η εξουσία, ασυγκίνητη και απομακρυσμένη από τις αξίες αυτού του τόπου που καθημερινά χάνονται, άφησε την ευκαιρία να περάσει. Και ο Βασίλης έφυγε με μια πίκρα παραπάνω για την πατρίδα που υπηρέτησε και που πάντα τον αγνόησε.

Για το τελευταίο του ταξίδι ο Βασίλης ο Κόκκινος θα είχε πολλές θάρκες να διαλέξει. Ίσως πήρε τη «Φανερωμένη» με το λατίνι της, ή τη «Δόξα» από τη Σκιάθο, ή την «Ευαγγελίστρια» το πέραμα από τη Σάμο, ή την «Αγάπη», την μπρατσέρα από τις Σπέτσες, ίσως την «Ειρήνη», το караβόσκαρο. Μάλλον όμως θα προτίμησε τον «Άγιο Νικόλαο», τη θάρκα του πατέρα του με το σακολεβί πανί, σ'αυτήν που πρωτοκαπετάνεψε.

Όσα μέλη θέλουν να αποκτήσουν το βιβλίο του Γιάννη Βήχου με τίτλο: «**Συλλογή Βασίλη Νίκου**», μπορούν να το προμηθευτούν, έναντι του ποσού των 500 δρχ, στέλνοντας ταχυδρομική επιταγή στη διεύθυνση: **Ι.ΕΝ.Α.Ε., Νίκος Τσούχλος, Αλ. Σούτσου 4, Αθήνα 106 73, τηλ. 3603662**. Τα χρήματα που θα συγκεντρωθούν θα διατεθούν από το Δ.Σ. για την υλοποίηση των σκοπών του Ινστιτούτου σε σχέση με τη Ναυτική μας Παράδοση.

ΕΝΑΣ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΣ ΘΥΜΑΤΑΙ...

της Ιωάννας Τζάλα

Πριν από καιρό διαβάζοντας τα «Λόγια της Πλώρης» του Ανδρέα Καρκαθίτσα, μία ιστορία μου είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση. Είχε τίτλο: «Οι σφουγγαράδες» και αναφερόταν στη ζωή των σφουγγαράδων στις αρχές του περασμένου αιώνα, δίνοντας έμφαση στο πόσο σκληρή και επικίνδυνη ήταν.

Όλη η αφήγηση του Καρκαθίτσα μεταφέρει τον αναγνώστη σ'έναν κόσμο λίγο πολύ άγνωστο σ'εμάς, τον κόσμο των σφουγγαράδων ο οποίος σιγά-σιγά χάνεται. Θέλησα να μάθω περισσότερα για το επάγγελμα αυτό, που ήταν τόσο διαδεδομένο από τα τέλη του περασμένου μέχρι και τα μέσα του αιώνα μας. Το ενδιαφέρον μου αυτό με ώθησε στο να αναζητήσω ανθρώπους που κάποτε άσκησαν το επάγγελμα του σφουγγαρά.

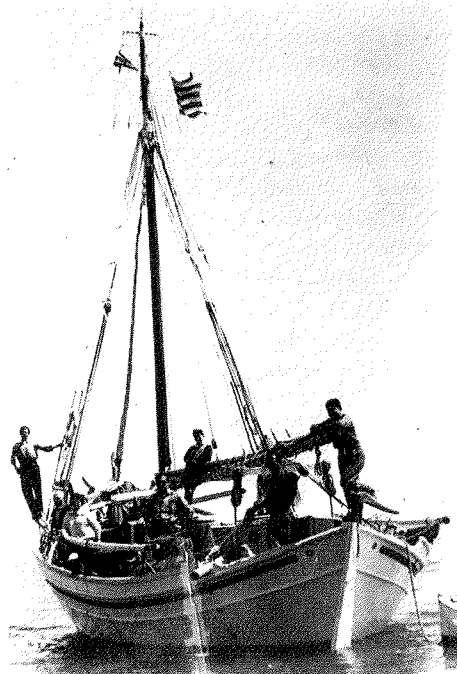
Έτσι ήρθα σε επαφή με έναν παλιό Ερμιονίτη σφουγγαρά, το **Νίκο Μαρόγιαννη**. Μέσα από τις ζωντανές αφηγήσεις του, μου παρουσίασε με λόγια απλά τη «χρυσή εποχή» των σφουγγαριών, όπως ο ίδιος την έζησε στα 45 χρόνια που δούλεψε σαν σφουγγαράς. Την εποχή που εκατοντάδες σφουγγαράδικα τρεχαντήρια, «όργωναν» 8 μήνες το χρόνο όχι μόνο το Αιγαίο αλλά τη Μεσόγειο ολόκληρη, αναζητώντας τον «ακριβό», τα χρόνια εκείνα, «θησαυρό» των σφουγγαριών.

Τα σφουγγαράδικα ξεκινούσαν τέλη Μαρτίου, οπότε οι άνεμοι ήταν ευνοϊκοί για τα καΐκια που είχαν σαν προορισμό τους τις ακτές της Λιβύης και σαν κύριο μέσο πρόωσης την αιολική δύναμη. Μετά το 1930 τοποθετήθηκαν οι πρώτες μηχανές στα καΐκια, παρ'όλα αυτά, τα σφουγγαράδικα εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούν τα πανιά, έχοντας τις μηχανές σαν βοηθητικές. Ξεκινούσαν λοιπόν το Μάρτιο και επέστρεφαν το Σεπτέμβριο. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Καρκαθίτσα για την αναχώρηση των σφουγγαράδικων: «όλο το νησί έτρεχε στο ακρωτήρι να τους καταβόδωσιν. τρομπόνια, καμπάνες, βιολιά, τραγούδια πλάνταζαν τον αέρα. Γλέντι μαζί και σύγκρυο».

Τα σφουγγαράδικα ήταν τρεχαντήρια με αρματοσιά σακκολέβας με 2 ως 4 βοηθητικά

κουπιά. Τα καΐκια αυτά ανοίγονταν από νωρίς το πρωί στο πέλαγος και άραζαν σε περιοχές με σφουγγάρια. Όταν, αργά το απόγευμα τελείωνε η συγκομιδή, τα σφουγγαράδικα επέστρεφαν κοντά στις ακτές, όπου με μία μικρή βάρκα πλησίαζαν τα «ντιπόζιτα» ή «τιπόζιτα», μεγάλες μπρατσέρες στις οποίες μετέφεραν τα σφουγγάρια που είχαν μαζέψει όλη την ημέρα. Τα «ντιπόζιτα» λοιπόν χρησίμευαν για την αποθήκευση των σφουγγαριών αλλά και σαν σταθμοί ανεφοδιασμού των σφουγγαράδικων. Στα «ντιπόζιτα» ανέβαιναν οι βουτηχτάδες και το πλήρωμα όπου μετά από μια κοπιαστική μέρα ξεκουράζονταν, έτρωγαν και κοιμόντουσαν.

Φωτ. Νίκος Μαρόγιαννης

Το καΐκι Αγ. Νικόλαος αραγμένο μετά την κατάδυση.

Τα άτομα που απάρτιζαν συνήθως το κάθε σφουγγαράδικο ήταν 15 ως 25, ανάλογα με το μέγεθος του καϊκιού και το είδος του ταξιδιού. Υπήρχαν τα «ρηχίτικα» και τα «θαθύτικα» ταξίδια. Στα «ρηχίτικα» ταξίδια η συλλογή των σφουγγαριών γινόταν σε μικρά βάθη όπου δεν χρειάζονταν πολλοί βουτη-

χτάδες ενώ στα «θαθύτικα» η συλλογή ήταν πιο προσοδοφόρα αλλά ταυτόχρονα και πιο επικίνδυνη γιατί γινόταν σε μεγάλα βάθη (35 ως 70 μέτρα). Από τα άτομα αυτά 6 ως 10 ήταν οι βουτηχτάδες, υπήρχε ένας καπετάνιος, ένας μηχανικός, ένας μαρκουσιέρης που είχε την ευθύνη για την παροχή αέρα στο βουτηχτή μέσω ενός πλαστικού σωλήνα (το μαρκούτσι), ένας κολαουσιέρης που κρατούσε το «κολαούζο» (σχοινί το οποίο τραβούσε συστηματικά ο βουτηχτής για να επικοινωνεί με το καΐκι), 2 ως 4 λαμνοκόποι (κωπηλάτες) και τέλος 2 ως 3 ναύτες οι οποίοι βοηθούσαν στη μεταφορά των σφουγγαριών, στο πάτημα των σφουγγαριών καθώς και στο πλύσιμο και στέγνωμά τους.

Τη στολή του βουτηχτή αποτελούσαν τα εξής εξαρτήματα: το «φόρεμα», μια λαστιχένια ολόσωμη φόρμα, ο «θώρακας» ένα είδος ποδιάς από μπρούντζο το οποίο συνδεόταν με το «φόρεμα» με βίδες ώστε να κλείνει τελείως και να μην περνάει νερό, η «περικεφαλαία» ένα χάλκινο σκάφανδρο με τζάμι μπροστά ώστε να βλέπει ο βουτηχτής, το «μαρκούτσι» ένας λαστιχένιος σωλήνας ο οποίος ξεκινούσε από την αεραντλία που ήταν πάνω στο καΐκι για να βιδωθεί σε ένα σημείο στο πλάι της «περικεφαλαίας», η «βαρβάρα» ένα είδος βαλβίδας από την οποία έφευγε ο «μολυσμένος αέρας» (αέρας εκπνοής), 2 σιδερένια παπούτσια που ζυγίζαν μέχρι 45 κιλά και δύο κομμάτια μολύβι 20 κιλά το καθένα. Υπήρχε ακόμα το «κολαούζο», το σχοινί που αποτελούσε το μοναδικό μέσο επικοινωνίας του βουτηχτή με το καΐκι.

Με όλη αυτή την εξάρτηση λοιπόν το «ντύσιμο» του βουτηχτή αποτελούσε μία χρονοβόρα διαδικασία, που θύμιζε τελετουργία. Πρώτα του έβαζαν το «φόρεμα» τοποθετώντας μάλιστα στα μανίκια σαπούνι για να γλυστράνε και να μπαίνουν ευκολότερα. Μετά βίδωναν με βίδες το «θώρακα» πάνω στο «φόρεμα». Κατόπιν του φορούσαν τα σιδερένια παπούτσια και τέλος βίδωναν την περικεφαλαία στο «θώρακα» και το «μαρκούτσι» στην «περικεφαλαία». Ο βουτηχτής καθιστός στην πλήρη έπαιρνε την απόψη, έκανε το σταυρό του και έφευγε στο νερό. Όπως προανέφερα οι σφουγγαράδες μερικές φορές καταδύονταν κάτω από τα 60 μέτρα όπου δεν έμεναν περισσότερο από 3

Σφουγγαράς
ετοιμάζεται να
βουτήξει.

Φωτ. Νίκος Μαρόγιαννης

λεπτά λόγω του κινδύνου της νόσου των δυτών. Παρ'όλα αυτά συχνά οι βουτηχτάδες προσβάλλονταν από τη νόσο αυτή γιατί το άζωτο που κυκλοφορούσε στο αίμα τους, λόγω της μεγάλης πίεσης, έπαιρνε τη μορφή φυσαλλίδων οι οποίες έφραζαν τα αιμοφόρα αγγεία.

«Πολλοί άνθρωποι πέθαναν από τη νόσο των δυτών, χωρίς να προλάβουμε να κάνουμε τίποτα», θυμάται ο Μαρόγιαννης. «Άλλοι μένανε παράλυτοι για όλη τους τη ζωή. Τώρα υπάρχουν ειδικοί θάλαμοι» συνεχίζει, «τότε τους ξανακατεβάζαμε πάλι στο ίδιο βάθος ώστε να διαλυθεί το άζωτο στο αίμα και τους ανεβάζαμε σιγά ώστε να φύγει τελικά με την εκπνοή. Πολλοί όμως τελικά δεν τα κατάφερναν. Έμεναν πίσω θαμμένοι στ'Ασπρονήσι. Έτσι λοιπόν συχνά, τα σφουγγαράδικα γύριζαν πίσω ύστερα από 8 μήνες σκληρής δουλειάς με τη μαύρη μετζάστρα στο άλμπουρο πένθιμο σημάδι...». Έτσι δικαιολογείται και η φράση της μάνας, στα «Λόγια της Πλώρης», όταν μαθαίνει από το γιό της ότι θα γίνει σφουγγαράς: «Ευκή και κατάρα μου άφηκε ο πατέρας σου, σφουγγαράς να μη γένη κανείς απ'τη γενιά του. Κάλλιο ζητιάνος παρά σφουγγαράς».

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ «SHARPS»

Στο Ενημερωτικό Δελτίο του Institute of Nautical Archaeology (INA), τεύχος 15, άρ. 2 του Ιουνίου 1988, παρουσιάζεται ένα άρθρο με τίτλο: «INA Enters The SHARPS Era», (το INA εισέρχεται στην Εποχή του SHARPS). Το άρθρο υπογράφεται από τον Donny Hamilton και αναφέρεται σε ένα σύστημα που συνδυάζει την ηλεκτρονική τεχνολογία και την πληροφορική επιστήμη και το οποίο εφαρμόζεται στην υποβρύχια αρχαιολογική τοπογραφία. Το σύστημα SHARPS είναι εμπνευσμένο και σχεδιασμένο από τον Martin Wilcox με σκοπό να αμβλύνει ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της υποβρύχιας αρχαιολογίας: το χρόνο που καταναλώνεται στη χαρτογράφηση ενός ενάλιου αρχαιολογικού χώρου και στον προσδιορισμό της θέσης των αντικειμένων που βρίσκονται μέσα σ'αυτόν, ιδιαίτερα κάτω από συνθήκες μεγάλου βάθους και περιορισμένης ορατότητας.

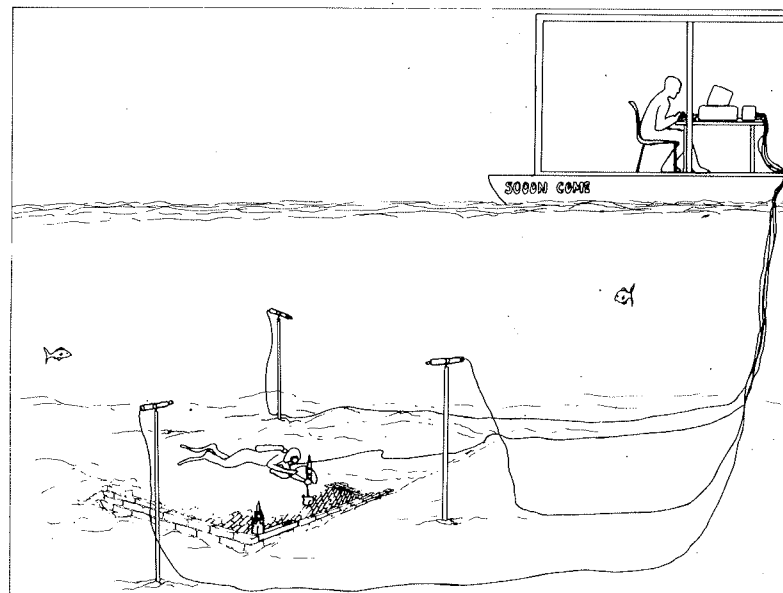
Το σύστημα αποτελείται από 3 σταθερούς πομποδέκτες, τοποθετημένους τριγωνικά και από έναν κινητό πομπό που τον χειρίζεται ένας δύτης, τοποθετώντας τον πάνω από κάθε σημείο που πρέπει να αποτυπω-

θεί. Ο κινητός πομπός εκπέμπει ένα ηχητικό σήμα υψηλής συχνότητας που το λαμβάνουν οι τρεις σταθεροί πομποδέκτες σε διαφορετικό χρονικό διάστημα, που εξαρτάται από την απόσταση του σημείου που αποτυπώνεται από κάθε έναν πομποδέκτη. Οι πομποδέκτες αναμεταδίδουν ηλεκτρονικά κάθε σήμα που λαμβάνουν σ'έναν Η/Υ, τοποθετημένο πάνω από το χώρο όπου γίνεται η χαρτογράφηση. Ο Η/Υ, συνδυάζοντας τη διαφορά των χρονικών διαστημάτων με τα οποία οι πομποδέκτες του αναμεταδίδουν το σήμα για κάθε σημείο, προσδιορίζει τη θέση του σημείου στο χώρο, σύμφωνα με τις συντεταγμένες χ, ψ και z.

Οι μετρήσεις για όλα τα σημεία (ευρήματα), αναμεταδίδονται με τον τρόπο αυτό στον Η/Υ, στην οθόνη του οποίου σχεδιάζεται ένας χάρτης στην κυριολεξία, με τις θέσεις και τα σχετικά ύψη όλων των αντικειμένων μέσα στο χώρο που έχει ορισθεί.

Η δυνατότητα του συστήματος SHARPS να υπολογίζει τις συντεταγμένες (τα χ, ψ και z), κάθε σημείου και μέσω της οθόνης ενός υπολογιστή να εμφανίζεται τρισδιάστατα η θέση κάθε ευρήματος, επιτρέπει τον άμεσο αρχαιολογικό έλεγχο του χώρου, αλλά και την αποθήκευση στη μνήμη του Η/Υ και την εκτύπωση, ενός χάρτη του χώρου.

Σχέδιο της εγκατάστασης και λειτουργίας του συστήματος SHARPS (σχ. Helen Dewolf).

Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟ ΤΟΥ ΝΑΥΑΓΙΟΥ ΤΗΣ «ΝΑΥΑΡΧΙΔΑΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑ-ΑΛΗ»

του Γιάννη Βήχου

Το κείμενο είναι βασισμένο στη δημοσίευση του γεν. γραμματέα του Ι.ΕΝ.Α.Ε. στο περιοδικό «**Ναυτική Επιθεώρηση**» στο τεύχος Ιουνίου 1988.

1. Εισαγωγή.

Το φθινόπωρο του 1987 άρχισε στη Χίο η εκπαίδευση δεκατριών νέων δυτών στη τεχνική της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας, στα πλαίσια ενός προγράμματος της νομαρχίας Χίου, επιδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Το Φεβρουάριο του 1988, το Ι.ΕΝ.Α.Ε. αναγγέλλοντας την ίδρυση Παραρτήματός του στη Χίο, ζήτησε τη συνεργασία της νομαρχίας σε τρεις υποβρύχιας έρευνες στο νομό, μία από τις οποίες αφορούσε και στον «**εντοπισμό, την ανασκαφή και την ανέλκυση του ναυαγίου της ναυαρχίδας του Καρά-Αλή**».

Στα πλαίσια της συνεργασίας αυτής συγκροτήθηκε ομάδα έρευνας για τον εντοπισμό του ναυαγίου, αποτελούμενη από μία αρχαιολόγο, εκπρόσωπο της νομαρχίας, από δύο επίλεκτους μαθητές του Προγράμματος και από τον υπογράφοντα.

2. Ιστορική έρευνα και συγκέντρωση πληροφοριών

Από τις ιστορικές πηγές και τα αρχεία διαπιστώθηκε ότι τα στοιχεία που αφορούν στον τύπο και στις διαστάσεις της ναυαρχίδας του Καρά-Αλή, είναι ελάχιστα και αντικρουόμενα. Το πιθανότερο πάντως είναι η ναυαρχίδα να ήταν ένα δίκροτο ιστιοφόρο (βλ. Νικόδημο Κ., σελ.192) με 80 έως 84 κανόνια. Μέσα από τις πρωτογενείς πηγές υπάρχει διάσταση απόψεων σχετικά με τον αριθμό των επιβαινόντων Τούρκων και Ελλήνων ομήρων τους, καθώς και για το συνολικό αριθμό των νεκρών. Από τις περισσότερες πηγές προκύπτει ότι η ναυαρχίδα ήταν αγκυροβολημένη μέσα στην ευρύτερη περιοχή του λιμανιού της Χίου.

Για τη θέση του ναυαγίου δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στις προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων της Χίου και ιδίως στις πληροφορίες από ψαράδες. Οι πληροφορίες διασταυρώθηκαν και τελικά καθορίστηκε μια συγκεκριμένη περιοχή έρευνας. Κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης στοιχείων, η

ομάδα εντόπισε και φωτογράφησε φύλλο χαλκού (στο σπίτι του ψαρά κ. Μιχάλη Μαρή), που αποτελεί τμήμα από χάλκινη εξωτερική επένδυση στα ύφαλα παλαιού ξύλινου σκάφους (μπακίρωμα) **εικ1**. Στη μία από τις άκρες του διακρίνονται 4 τρύπες μέσα από τις οποίες περνούσαν χάλκινα καρφιά, δύο από τα οποία είναι ακόμα στις θέσεις τους. Τα καρφιά είναι κωνικά, τετράγωνης διατομής και έχουν μήκος 3,5εκ. Χρησί-

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ.1. Τμήμα από το «μπακίρωμα» του σκάφους.

μευαν στη στήριξη του φύλλου χαλκού πάνω στο πέτωμα του πλοίου. Το εύρημα αυτό, σύμφωνα με τη μαρτυρία του κατόχου του, ανελκυστηκε μαζί με τα δίχτυα από σημείο που μας υπέδειξε ο ίδιος. Από την ίδια περιοχή είχε παλαιότερα ανελκυσθεί, σύμφωνα με τη μαρτυρία του ψαρά κ. Δημήτρη Μυτακίδη, χάλκινο «βελόνι» από πηδάλιο παλαιού πλοίου, βάρους 300 κιλών ή οκάδων (ο κ. Μυτακίδης δεν μπόρεσε να μας το διευκρινίσει).

3. Υποβρύχιας έρευνες

Στις έρευνες που ακολούθησαν στην περιοχή που καθορίστηκε ύστερα από τη δια-

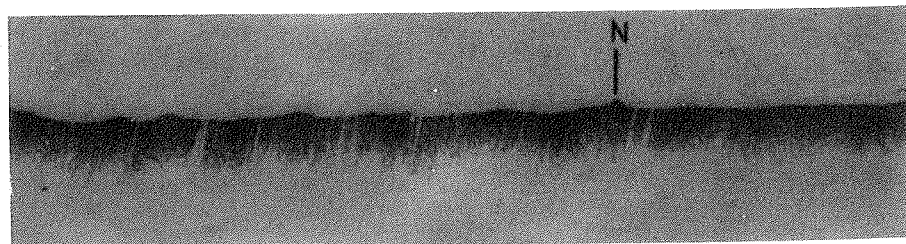
σταύρωση όλων των συγκεντρωθέντων στοιχείων, ακολουθήθηκε η καθιερωμένη επιστημονική μεθοδολογία για τον εντοπισμό ναυαγίων ιστορικών πλοίων, μέσα στα πλαίσια της αρχαιολογικής δεοντολογίας. Χρησιμοποιήθηκαν παραδοσιακά μέσα (συρόμενη άγκυρα, πλωτοί σημαντήρες κ.ά.), καθώς και σύγχρονα όργανα όπως θυθόμετρο, υποβρύχια κάμερα βιντεοσκόπησης και υποβρύχιας φωτογραφικής μηχανής. Ο απαραίτητος εξοπλισμός διατέθηκε από τη νομαρχία Χίου, τις Ένοπλες Δυνάμεις, το λιμεναρχείο Χίου και από τα μέλη της ομάδας. Στις 10 Απριλίου 1988, ο μέλος της ομάδας Ηλίας Μαστοράκης και ο υπογράφων, οδηγήθηκαν από το ψαρά Γιώργη Χατζηαθανάση με το καΐκι του, σε σημείο όπου ανέφερε ότι υπήρχε ένα μεγάλο ναυάγιο. Τα δύο μέλη της ομάδας διαπίστωσαν επιτόπου, ότι επρόκειτο για το ίδιο σημείο που τους είχαν υποδείξει και οι άλλοι ψαράδες. Μετά από έρευνα του υποθαλάσσιου χώρου με παλαιό θυθόμετρο, κατέγραψαν μία μικρή και απότομη έξαρση στο θυθό, σε βάθος 50 περίπου μέτρων **εικ 2**. Μετά από συνεννόηση του υπογράφοντα με το νομάρχη Χίου κ. Χρήστο Πάχτα, αποφασίστηκε η υποβρύχια έρευνα στο σημείο που εντοπίστηκε η έξαρση αυτή.

Στις 14 Απριλίου το Ι.ΕΝ.Α.Ε. έστειλε telefax στη νομαρχία Χίου, με κατάλογο του απαραίτητου για την έρευνα εξοπλισμού.

Στις 27 Απριλίου, τελικά, η ομάδα εξερεύνησε το θυθό της περιοχής από σκάφος του λιμενικού στο οποίο επέβαιναν μεταξύ άλλων, ο νομάρχης Χίου κ. Χρήστος Πάχτας, ο λιμενάρχης κ. Γιάννης Αλεξανδρόπουλος, ο διοικητής και υποδιοικητής του 3ου Ε.Τ.Ε.Θ. με δύο εκπαιδευτές και το γιατρό του Τάγματος. Στην αρχή ποντίστηκε υποβρύχια βιντεοκάμερα για την εξερεύνηση του θυθού. Επειδή στην οθόνη δεν εμφανίστηκαν ίχνη ναυαγίου, ο θυθός στο σημείο εκείνο εξερευνήθηκε από δύο ζεύγη δυτών (Πέτρο Νικολαΐδη/Ηλία Μαστοράκη και Γιάννη Κα-

Εικ.2.

Το διάγραμμα κατά τη θυθόμετρηση πάνω από το χώρο του ναυαγίου (N= έξαρση του ναυαγίου).

ραβά/Γιάννη Βήχο), χωρίς όμως να εντοπιστεί το ναυάγιο. Η κατάσταση της θάλασσας και η προχωρημένη ώρα ήταν οι κύριες αιτίες που την ημέρα εκείνη διακόπηκε η έρευνα.

Το Σάββατο 30 Απριλίου η ομάδα επέστρεψε στο σημείο για να επαναλάβει την έρευνα. Για τον πιο ακριβή εντοπισμό της έξαρσης στο βυθό έγιναν διαδοχικές διελεύσεις, από διαφορετικές διευθύνσεις, πάνω από την ερευνώμενη περιοχή. Κατά τη διάρκεια των διελεύσεων το βυθόμετρο κατέγραφε την ίδια μικρή και απότομη έξαρση του βυθού. Η θαλάσσια περιοχή, έκτασης 150 περίπου μ², επισημάνθηκε με τρεις πλωτούς σημαντήρες. Το απόγευμα τις ίδιες μέρας έγινε βιντεοσκόπηση του βυθού, ξεκινώντας από το κέντρο του τριγώνου που σχηματίζουν οι τρεις σημαντήρες. Σε κάθε μετακίνηση της κάμερας εμφανίζονταν στην οθόνη του μόνιτορ διαβρωμένα ξύλα, χάλκινα αντικείμενα και οστά.

Αποφασίστηκε η κατάδυση ενός ζεύγους δυτών (Πέτρου Νικολαΐδη/Ηλία Μαστοράκη), με σκοπό την αναγνώριση, τη φωτογράφιση και την περισυλλογή δύο ως τριών αντικειμένων. Ένα δεύτερο ζεύγος δυτών (δύτες ασφαλείας) καταδύθηκε στα 30μ. αναλαμβάνοντας την επιτήρηση του χρόνου κατάδυσης και την παροχή βοήθειας στο πρώτο. Οι χρόνοι παραμονής στο βυθό και οι στάσεις αποπνέσης για το πρώτο ζεύγος, καθορίστηκαν σύμφωνα με τους πίνακες καταδύσεων που έχει εκδόσει το Ι.Ε.Ν.Α.Ε. Ο συνολικός χρόνος κατάδυσης του α' ζεύγους (στα 48μ.), ήταν 16 λεπτά, με τρίλεπτη στάση αποπνέσης στα 6μ. και εξαλεπτη στάση στα 3μ.

Οι δύτες έφεραν στην επιφάνεια τρία αντικείμενα τα οποία παραδόθηκαν την ίδια μέρα στο νομάρχη Χίου, κατά τη διάρκεια σύσκεψης στη νομαρχία. Τα αντικείμενα αυτά πρέπει να μελετηθούν από αρχαιολόγο/ιστορικό ειδικευμένο στην οθωμανική εποχή, μπορούμε όμως να δώσουμε μία πρώτη περιγραφή τους:

α. Μικρό πήλινο αγγείο με επικάλυψη από θερνίκι πρασινωπού χρώματος και πάχος τοιχώματος 4χιλ.

Στο εσωτερικό του αγγείου βρέθηκαν, ανακατεμένα με λάσπη, θραύσματα οστών και καμμένου ξύλου. Τα θραύσματα αυτά πιθανόν να μεταφέρθηκαν εκεί από θαλάσσια ζώα, που θα τα πήραν από την ευρύτερη περιοχή του ναυαγίου.

β. Χάλκινο κηροπήγιο, ύψους 21εκ., με διάμετρο βάσης 11εκ., *εικ 3*.

γ. Στρογγυλό χάλκινο κάλυμμα δοχείου, ύψους 21εκ., με διάμετρο βάσης, 11εκ., *εικ 4*. Το δοχείο από το οποίο προέρχεται το κάλυμμα, είναι τούρκικο και ονομάζεται *σεφέρ-τας* (δοχείο για μεταφορά φαγητού).

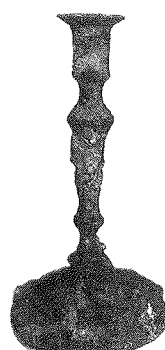
4. Πρώτα συμπεράσματα - παρατηρήσεις

Η ερευνητική ομάδα διαπίστωσε τα εξής:

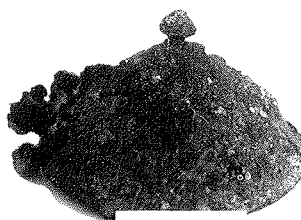
α. Σε απόσταση 1,5 μιλίου έξω από το λιμάνι της Χίου και σε βάθος 47 μέτρων, υπάρχουν λείψανα ναυαγίου.

β. Τα λείψανα είναι διασκορπισμένα σε μεγάλη έκταση.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ. 3. Το χάλκινο κηροπήγιο.

Εικ. 4. Το κάλυμμα από το σεφέρ-τας.

γ. Υπάρχει σημαντικός αριθμός από ξύλα, αρκετά από τα οποία έχουν ίχνη φωτιάς. Υπάρχουν επίσης πολλά οστά, πιθανότατα ανθρώπινα.

δ. Εντοπίστηκαν αρκετά χάλκινα και πήλινα αντικείμενα, καθώς και εξαρτήματα από αρματωσιά ιστιοφόρου πλοίου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να εξαγάγουμε ένα πρώτο συμπέρασμα, ότι δηλαδή η ομάδα μας εντόπισε λείψανα ενός μεγάλου ιστιοφόρου πλοίου το οποίο, κατά πάσα πιθανότητα, μετέφερε σημαντικό αριθμό ανθρώπων και αντικειμένων.

Μπορούμε επίσης να διατυπώσουμε μία ακόμη σειρά από διαπιστώσεις:

α. Το ναυάγιο βρίσκεται μακριά από ακτές και υφάλους και μέσα στην ευρύτερη περιοχή του λιμανιού της Χίου.

β. Υπάρχουν αντικείμενα οθωμανικής προέλευσης, πιθανά του 19ου αιώνα.

Σύμφωνα με όλες τις παραπάνω διαπιστώσεις, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέ-

ρασμα ότι εντοπίστηκαν λείψανα ναυαγίου που προέρχονται από ένα μεγάλο ιστιοφόρο πλοίο, το οποίο βυθίστηκε κάτω από βίαιες συνθήκες, πιθανότητα κατά τον περασμένο αιώνα. Όσον αφορά στην ακριβή χρονολόγηση και την προέλευση του ναυαγίου, υπάρχουν ορισμένες επιφυλάξεις μέχρι την ολοκλήρωση ειδικής μελέτης ικανού αριθμού ευρημάτων.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα στοιχεία που κατ'αρχήν συγκεντρώθηκαν, καθώς και το γεγονός ότι οι ιστορικές πηγές και η προφορική παράδοση δεν αναφέρουν άλλη περίπτωση βύθισης μεγάλου ιστιοφόρου από βίαια αίτια στην περιοχή, ο ισχυρισμός ότι τα λείψανα που εντοπίστηκαν ανήκουν στη «ναυαρχίδα του Καρά-Αλή», αν και πρόωρος, δεν μπορεί να θεωρηθεί αβάσιμος.

Η ερευνητική ομάδα εντοπισμού του ναυαγίου απαρτιζόταν από τα εξής μέλη του Ι.Ε.Ν.Α.Ε.: Γιάννη Βήχο, Πέτρο Νικολαΐδη, Γιάννη Καραβά, Ηλία Μαστοράκη, Τασούλα Μανδάλια και Θόδωρο Τσατσαρώνη. Το βυθόμετρο ήταν ιδιοκτησίας του κ. Γ. Χατζηαθανάση και η Υ/Β βιντεοκάμερα, του Π. Νικολαΐδη.

Βιβλιογραφία

- Βαλαωρίτη Α., **Βίος και έργα**, τ.8' σ. 230.
- Μίλλερ Ο., **Ιστορία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας**. Η Τουρκία καταρρέουσα (1813-1913), 1915.
- Νικόδημου Κ., **Υπόμνημα περί της νήσου των Ψαρών, 1862**.
- Σιάτου Αλ., **Χίος και Κανάρης**.
- Φωτιάδη Δημ., **Η ματωμένη Χίος του '21**.
- Χανιώτη Ι. Δ., **Η Χίος του 1821**.
- Ιακώβ Αρχαίου, **Απομνημονεύματα Βεχίτ Πασά**, σ. 292.
- Εφημερίδα, «**Spectateur Oriental**», 16/28 Ιουνίου 1822
- Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, **Κανάρης**, σελ. 738.

Από τις 25 Αυγούστου έως τις 10 Σεπτεμβρίου του 1988, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων έκανε αναγνωριστική έρευνα στο χώρο του ναυαγίου. Η έρευνα έγινε σε συνεργασία με τη νομαρχία Χίου -η οποία διέθεσε τέσσερις επιλεκτικούς μαθητές του Προγράμματος εκπαίδευσης νέων στην υποβρύχια αρχαιολογία- και με το Πολεμικό Ναυτικό, το οποίο διέθεσε το ωκεανογραφικό «Πυθέας», καθώς και τέσσερις εκπαιδευτές της Μ.Υ.Κ. Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο αρχαιολόγος της Εφορείας και μέλος του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., κ. Δημήτρης Χανιώτης. Από το χώρο του ναυαγίου ανελκύσθηκαν πολλά αξιόλογα αντικείμενα (χάλκινα και πήλινα σκεύη), καθώς και ένα σιδερένιο κανόνι μήκους 2,5 περίπου μέτρων και βάρους 3 τόννων.

ΙΔΡΥΣΗ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΣΤΗ ΧΙΟ

Σύμφωνα με το νέο τροποποιημένο Καταστατικό του (άρθρο 3, παρ. 2), το Ινστιτούτο μπορεί να ιδρύει Παραρτήματα σε απομακρυσμένες από την έδρα του περιοχές.

Το Δ.Σ., με ομόφωνη απόφαση, που έλαβε κατά τη συνεδρίαση της 1ης Δεκεμβρίου 1988, προχώρησε στην ίδρυση Παραρτήματος του Ινστιτούτου με έδρα τη Χίο και με την επωνυμία: **Ι.Ε.Ν.Α.Ε., Παράρτημα Βορείου Αιγαίου**. Τη διεύθυνση του Παραρτήματος θα αναλάβει 5μελής Διοικούσα Επιτροπή που θα ορισθεί από το Δ.Σ. του Ινστιτούτου. Η Δ.Ε. θα έχει ετήσια θητεία και θα απαρτίζεται από μέλη του Ινστιτούτου τα οποία διαμένουν στα νησιά του Βορείου Αιγαίου και κατά προτίμηση στην έδρα του Παραρτήματος. Ήδη το Δ.Σ. όρισε 3μελή προσωρινή Δ.Ε. που θα αναλάβει την οργάνωση του Παραρτήματος μέχρι τον διορισμό της πρώτης 5μελούς Δ.Ε.

Οι λόγοι για τους οποίους το Δ.Σ. αποφάσισε την ίδρυση του Παραρτήματος αυτού είναι αρκετοί και σημαντικοί.

Είναι σήμερα παραδεκτό από όλους, ότι στο χώρο του Αιγαίου βρίσκεται το σημαντικότερο τμήμα της ενάλιας Πολιτιστικής μας Κληρονομιάς. Ιδρύοντας ένα Παράρτημα στη «καρδιά» του Αιγαίου, το Ινστιτούτο εγκαθιστά ένα «σταθμό», ένα «κέντρο» μέσα από το οποίο, με την κατάλληλη υποδομή, θα μπορεί να διενεργεί έρευνες και να συμβάλλει αποτελεσματικότερα στην προστασία και στην ανάδειξη των εναλίων αρχαιοτήτων στο Αιγαίο. Μέσα από το Παράρτημα αυτό θα δραστηριοποιηθούν όσα μέλη του Ινστιτούτου θέλουν και μπορούν, ενώ νέα μέλη που διαμένουν στο Βόρειο Αιγαίο, θα προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στη δραστηριότητα του Ινστιτούτου τόσο στην περιοχή τους, όσο και στην Ελλάδα γενικότερα. Η ίδρυση ενός Παραρτήματος του Ινστιτούτου στο Βόρειο Αιγαίο εντάσσεται, εξ άλλου, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αποκέντρωσης της υποβρύχιας έρευνας για την αποτελεσματικότερη προστασία και ανάδειξη του ενάλιου αρχαιολογικού μας πλούτου.

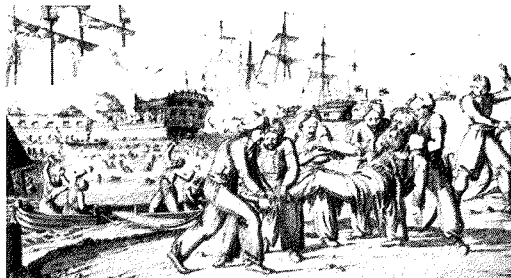
Η γεωγραφική θέση της Χίου είναι ένα σημαντικό, όχι όμως το μοναδικό κριτήριο με το οποίο το Δ.Σ. αποφάσισε να ιδρύσει το πρώτο Παράρτημα του Ινστιτούτου στη Χίο.

Πολλοί άλλοι παράγοντες συνέβαλαν στη λήψη της απόφασης αυτής.

Η ευαισθητοποίηση ενός αριθμού νέων απόρων, κατοίκων της Χίου, για τους σκοπούς και τις δραστηριότητες του Ινστιτούτου καθώς και η επιθυμία τους να γίνουν μέλη του, είναι ένας από τους κύριους παράγοντες. Οι περισσότεροι από τους νέους αυτούς έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα της Νομαρχίας Χίου για την επιμόρφωση δυτών στην τεχνική της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας.

Ο εντοπισμός ενός μεγάλου και κατά πάσα πιθανότητα ιστορικού ναυαγίου, έξω από το λιμάνι της Χίου, προϊόν συνεργασίας της Νομαρχίας της Χίου και του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας. Το

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Ο θάνατος του Καρά-Αλή. Στο βάθος η φλεγόμενη ναυαρχίδα. Χαλκογραφία του 19ου αιώνα από τη Βιβλιοθήκη του Κοράη στη Χίο.

ναυάγιο αυτό, η ταυτότητα και η ηλικία του οποίου θα επιβεβαιωθούν ύστερα από σοβαρή και ολοκληρωμένη έρευνα, πρέπει να γίνει χώρος εργασίας και έρευνας για πολλούς επιστήμονες, τεχνικούς και δύτες και το Ινστιτούτο με το Παράρτημά του στη Χίο μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην έρευνα αυτή.

Τους τελευταίους μήνες τα μέλη του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στη Χίο συγκεντρώνουν πληροφορίες για ενάλιες αρχαιολογικές θέσεις και ναυάγια στην περιοχή τους. Όταν οι πληροφορίες εξακριβωθούν και αξιολογηθούν, οι ενάλιες αυτές θέσεις μπορούν να αποτελέσουν μελλοντικούς χώρους έρευνας για το Ινστιτούτο και το Παράρτημά του.

Τον τελευταίο χρόνο τοπικοί αλλά και εθνι-

κοί κρατικοί φορείς έχουν εκφράσει την επιθυμία για την ίδρυση στη Χίο ενός Κέντρου υποβρύχιας αρχαιολογίας, ενώ αυτή η προοπτική προτάθηκε και συζητήθηκε κατά τη διάρκεια του Α' Αναπτυξιακού Συνεδρίου της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, που έγινε το Νοέμβριο του 1988 στη Χίο. Είναι γεγονός ότι με τις παραπάνω δραστηριότητες και προοπτικές, η Χίος βρίσκεται σήμερα στο προσκήνιο του υποβρύχιου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα. Αυτή η «άνοιξη» της υποβρύχιας αρχαιολογίας, σ'ένα από τα πλουσιότερα σε ενάλιες αρχαιότητες νησιά του Βορείου Αιγαίου, ίσως δεν κρατήσει ακόμη για πολύ χωρίς υποστήριξη. Η ίδρυση του Παραρτήματος του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στη Χίο μπορεί να διατηρήσει αναμμένη τη φλόγα και στις καρδιές των κατοίκων της περιοχής, που ποθούν να ερευνηθεί να αναδειχθεί και να προστατευθεί η πολιτιστική τους κληρονομιά, αλλά και στο μυαλό των υπευθύνων, οι οποίοι τώρα τελευταία ακούν όλο και περισσότερο το όνομα της Χίου και του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. χάρη στις εκεί εξελίξεις.

Το Δ.Σ., με ομόφωνη απόφασή του κατά τη συνεδρίαση της 1ης Δεκεμβρίου 1988, αποφάσισε να ορίσει προσωρινή τριμελή Διοικούσα Επιτροπή στο Παράρτημα Βορείου Αιγαίου. Τα μέλη της Επιτροπής είναι ο Γιάννης Καραβάς, ο Μιχάλης Πιπίδης και ο Αντώνης Κουκουτιανός, όλοι κάτοικοι Χίου και μέλη του Ι.Ε.Ν.Α.Ε.

Η τριμελής Δ.Ε. θα οργανώσει το Παράρτημα και θα αναλάβει τη λειτουργία του μέχρι το διορισμό της 5μελούς Δ.Ε. που θα έχει θητεία ενός έτους.

Παράλληλα το Δ.Σ. έστειλε επιστολή προς το νομάρχη Χίου κ. Παναγιώτη Ρήγα, στην οποία τον ενημερώνει για την ίδρυση του Παραρτήματος στη Χίο και του ζητά την ηθική και υλική συνδρομή του. Ο νομάρχης υποσχέθηκε προφορικά, ότι είναι διατεθειμένος να παραχωρήσει στο Παράρτημα με χρυσίδανειο ή και με δωρεά, τον καταδυτικό εξοπλισμό της νομαρχίας.

Το Δ.Σ., εξ άλλου, περιέλαβε στον προγραμματισμό ερευνών του Ινστιτούτου για το 1989, τη διενέργεια υποβρύχιας έρευνας στα Ψαρά, προκειμένου να δραστηριοποιηθεί το Παράρτημα Βορείου Αιγαίου και τα εκεί μέλη του.

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε τις σκέψεις ενός από τους πρωταγωνιστές στην έρευνα για τον εντοπισμό του ναυαγίου στη Χίο, μαθητή του προγράμματος επιμόρφωσης δυτών στην υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα και μέλους της προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής του Παραρτήματος Βορείου Αιγαίου του Ινστιτούτου. Ο **Γιάννης Καραβάς**, ο οποίος συμμετείχε ενεργά και στην αναγνωριστική έρευνα που έκανε η Εφορεία Εναλίων στο ναυάγιο της Χίου τον Σεπτέμβριο του 1988, εκφράζει απλά και άμεσα τον πόθο αλλά και την αποφασιστικότητα μιας μερίδας κατοίκων της Χίου που επιθυμούν να ερευνηθεί και να αναδειχθεί ο ενάλιος αρχαιολογικός πλούτος του νησιού τους.

«Με την ανέλκυση ενός από τα κανόνια του ιστορικού πολεμικού πλοίου (κατά την Εφορεία Εναλίων), ναυαρχίδας του Καρά-Αλή (κατά τους Χιώτες), τελείωσε η προκαταρκτική έρευνα. Τώρα περιμένουμε να καθαριστεί το κανόνι και να δοθεί απάντηση στο θέμα. Εμείς, τα μέλη του Παραρτήματος δεν περιμένουμε. Ήδη έχουμε συλλέξει στοιχεία από τη βιβλιογραφία, ερευνήσει και φωτογραφίσει ορισμένα άλλα σημεία με ενάλια ευρήματα. Φυσικά όλα αυτά στα πλαίσια του προγράμματος επιμόρφωσης δυτών στην υποβρύχια αρχαιολογία της Νομαρχίας Χίου. Υπάρχει πολλή όρεξη για δουλειά και κόσμος που θέλει και μπορεί να βοηθήσει. Το σύμπλεγμα των νησιών, όπως είναι διαμορφωμένο και σε σχέση με τις συνθήκες ναυσιπλοΐας που επικρατούσαν και επικρατούν στην περιοχή, υπόσχονται πολύ δουλειά για τους αρχαιολόγους, τους άλλους επιστήμονες και τους δύτες».

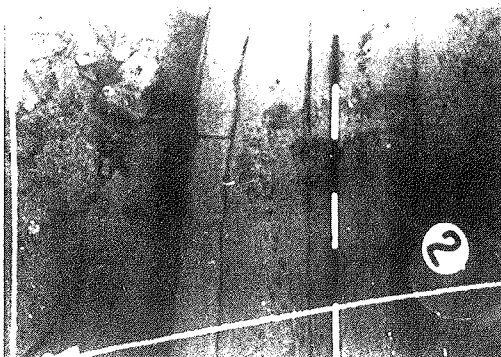
ΕΛΗΞΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΔΥΤΩΝ ΤΗΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ ΧΙΟΥ

Έληξε τον περασμένο Δεκέμβριο στη Χίο το Πρόγραμμα επιμόρφωσης νέων στην τεχνική της υποβρύχιας αρχαιολογίας που κατάρτισε η νομαρχία Χίου και επιδόθηκε το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Υπουργείο Εργασίας και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Εκπαιδεύτηκαν συνολικά 19-νέοι της Χίου, οι οποίοι διδάχτηκαν τη σημασία της υποβρύχιας αρχαιολογίας για τον τόπο τους, τη μεθοδολογία της υποβρύχιας αποτύπωσης, ανασκαφής και ανέλκυσης εναλίων αρχαιοτήτων, ενώ παράλληλα έλαβαν θεωρητικές και πρακτικές γνώσεις στις καταδύσεις. Παρόμοιο πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα και τα αποτελέσματά του ήταν αρκετά ενδιαφέροντα. Τα σημαντικότερα απ'αυτά είναι τα εξής:

- Στα πλαίσια του προγράμματος και σε συνεργασία με το Ι.Ε.Ν.Α.Ε., εντοπίστηκαν τα λείψανα μεγάλου ιστορικού ναυαγίου έξω από το λιμάνι της Χίου.
- Συγκεντρώθηκαν, καταγράφηκαν και ελέγχθηκαν πληροφορίες σχετικά με ενάλιες αρχαιολογικές θέσεις στο νομό.
- Εντοπίστηκαν αρχαιολογικά ευρήματα στο βόρειο τμήμα της νήσου Ψαρών.
- Έγινε εκπαιδευτική αναπαράσταση ανασκαφής σε τμήμα βυθισμένου καϊκιού στη Λαγκάδα.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Τμήμα από το βυθισμένο καϊκι στο οποίο έγινε η εκπαιδευτική ανασκαφή.

- Ιδρύθηκε Παραρτήμα του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. στη Χίο.

Μερικοί από τους μαθητές του προγράμματος προσανατολίζονται προς επαγγέλματα σχετικά με τις καταδύσεις και την αρχαιολογία, ενώ τρεις από αυτούς έγιναν μέλη του Ι.Ε.Ν.Α.Ε.

Από τα θετικά αποτελέσματα του προγράμματος πρέπει να θεωρηθεί και η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στη Χίο, σχετικά με τη διάσωση και την ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού, καθώς και η πρόκληση τοπικού ενδιαφέροντος για ίδρυση κέντρου υποβρυχίων ερευνών στη Χίο.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΛΙΜΑΝΙ ΣΤΗ ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ

Στις 9 Νοεμβρίου 1988, η αρχαιολόγος και μέλος του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., Δρ. **Ελπίδα Χατζηδάκη**, ανακοίνωσε στο Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος στον Πειραιά, τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής ανασκαφής που διευθύνει στη Φαλάσαρνα της Δυτικής Κρήτης. Η ανασκαφή αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί φέρνει στο φως ένα αρχαίο τεχνητό λιμάνι, τα ερείπια του οποίου βρίσκονται σήμερα κάτω από το έδαφος λόγω της ανύψωσης, κατά 6,5 περίπου μέτρα, του δυτικού τμήματος της Κρήτης ύστερα από σεισμό.

Η μέχρι σήμερα ανασκαφή έχει αποκαλύψει θεμέλια αρχαίου ναού, οχυρωματικά τείχη, δύο λιθόκτιστους πύργους, μία δεξαμενή κ.ά. Η κα Χατζηδάκη ανακοίνωσε ότι κατά το 1989 η ανασκαφή θα συνεχιστεί με σκοπό την ανακάλυψη του τρόπου σύνδεσης του εξωτερικού με τον εσωτερικό λιμένα. Η αρχαιολόγος πιστεύει ότι το λιμάνι χρησιμοποιήθηκε από Κρήτες πειρατές και καταστράφηκε από τους Ρωμαίους τον 1ο π.Χ. αιώνα, ίσως το 67 π.Χ.

Η ανασκαφή στη Φαλάσαρνα είναι πολύ σημαντική για τον τρόπο ελλιμενισμού των αρχαίων πλοίων, τις λιμενικές εγκαταστάσεις, τα οχυρωματικά έργα και την οργάνωση των λιμανιών κατά την αρχαία εποχή.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ Α' ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Στις 11, 12 και 13 Νοεμβρίου 1988 έγινε στο Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο της Χίου, το Α' Αναπτυξιακό Συνέδριο της Περιφέρειας των νησιών Βορείου Αιγαίου. Πρόεδρος και κύριος οργανωτής του συνεδρίου, ήταν ο κ. **Γιώργος Μουτσόπουλος**, Γ. Γραμματέας της Περιφέρειας.

Στον τομέα «Ιστορία και Πολιτισμός», η Προϊσταμένη της Κ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων **κα Αγγαία Αρχοντίδου**, έκανε μία σημαντική εισήγηση που περιελάμβανε προτάσεις και για την έρευνα, την ανάδειξη και την αποτελεσματικότερη προστασία των αρχαιοτήτων της Περιφέρειας.

Ιδιαίτερα όσον αφορά τις ενάλιες αρχαιότητες και τα αρχαία ναυάγια, η κα Αρχοντίδου, η οποία στο παρελθόν διετέλεσε αντιπρόεδρος του Δ.Σ. του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., έκανε την παρακάτω πρόταση, η οποία υιοθετήθηκε και από τους συνέδρους:

«Από τα αρχαία λιμάνια της περιοχής επιλέγεται ως παράδειγμα το θόρειο λιμάνι της **Μυτιλήνης**. Ο γνωστός από τις πηγές (Θουκυδίδης, Αριστοτέλης) **Μαλόεις**, ή **Μέγας Λιμήν**, είναι το εμπορικό λιμάνι της αρχαίας **Μυτιλήνης**. Τα λιμενικά λείψανα, που σώζονται σήμερα χρονολογούνται στην εποχή της αποστασίας των **Μυτιληναίων** (428 π.Χ.) και καθώς έδειξε μία σύντομη υποβρύχια έρευνα, που έγινε πριν από 4 περίπου χρόνια, το **Βόρειο λιμάνι** κρύβει στο **θυθό** του ανεκτίμητο πλούτο.

Το λιμάνι, αφού ερευνηθεί, μελετηθεί, αναστηλωθεί και καθαριστεί, θα αποτελέσει ένα ενάλιο αρχαιολογικό χώρο, ο οποίος θα είναι επισκέψιμος από κολυμβητές, αυτοδύτες και απλούς επισκέπτες που θα μπορούν με λέμβους να προσεγγίσουν τα αρχαία. Παράλληλα θα προσφέρεται σαν χώρος διεξαγωγής θαλάσσιων σπορ (λεμβοδρομίες και καταδύσεις, υποβρύχια φωτογραφία, βιοντεολήψεις κλπ, αθλητικοί αγώνες που συνδέονται με τα θαλάσσια σπορ, σχολή ή σχολές καταδύσεων από ιδιώτες). Εξ άλλου, στην παρακείμενη **εξήρα**, θα ιδρυθεί ένα μουσείο ναυτικής ιστορίας και ιστορίας του εμπορίου και των συναλλαγών που έχουν σχέση με τη **Μυτιληναία**. Είναι ευνόητο ότι

θα διαμορφωθεί και ο περιβάλλον χώρος, όπου θα λειτουργήσουν αναψυκτήρια, εστιατόρια, χώροι πωλητών ειδών και εξυπηρέτησης όσων ασχολούνται με τη θάλασσα, τα θαλάσσια σπορ και τα τουριστικά επαγγέλματα.

Οι εργασίες που απαιτούνται, έρευνα, μελέτη, αξιοποίηση ως το τελικό στάδιο, καθώς και η λειτουργία του λιμανιού σαν αρχαιολογικός χώρος και χώρος αναψυχής, θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση της ανεργίας, ενώ το εισόδημα για τα κρατικά ταμεία θα είναι υπολογίσιμο.

Αρχαία ναυάγια

Συνήθως βρίσκονται σε μεγάλα βάθη. Η έρευνα και η αξιοποίησή τους είναι δύσκολη και δαπανηρή. **Η ανέλκυσή τους προϋποθέτει τη δημιουργία ειδικών εργαστηρίων έφουδρου ξύλου και επεξεργασίας των αντικειμένων που έμειναν για πολλά χρόνια στη θάλασσα. Η ανέλκυση και η αποκατάσταση των ναυαγίων προϋποθέτει την ίδρυση ειδικών μουσείων για τη στέγασή τους, όπως έγινε με το μουσείο *Wasa* στη Στοκχόλμη, ή ακόμα με το μουσείο που στεγάζει το σκάφος της *Κηρύνειας* στην κατεχόμενη Κύπρο.**

Παρ' όλες τις δυσκολίες θεωρούμε ότι είναι επιτακτική ανάγκη η ενάλια αρχαιολογική έρευνα στο Ανατολικό Αιγαίο, γιατί εκτός από το κοινωνικό και οικονομικό όφελος που θα προκύψει, θα είναι μία απάντηση στη μεγάλη δραστηριότητα του ενάλιου αρχαιολογικού κέντρου της **Αλικαρνασσού (Βοδρۇμ)**».

Στη διάρκεια της ίδιας συνεδρίασης, στην οποία προηδρεύσε ο νομάρχης Χίου κ. **Παναγιώτης Ρήγας**, έγινε μια ενδιαφέρουσα παρέμβαση και κατατέθηκε μια σημαντική πρόταση για τη δημιουργία κέντρων υποβρύχιας αρχαιολογίας σε νησιά του Αιγαίου, από τον Επίτιμο Έφορο Αρχαιοτήτων και σύμβουλο της Υπουργού Πολιτισμού, κ. **Γιώργο Παπαθανασόπουλο**. Τα σημαντικότερα σημεία της παρέμβασης αυτής, είναι τα εξής:

«Οφείλουμε να αναλογιστούμε το μέγεθος της ευθύνης της χώρας για τη διάσωση και ανάδειξη του μοναδικού πλούτου που κληρονομήσαμε από την αρχαιότητα: τα ναυάγια. Και οι ευθύνες αυτές και οι υποχρώσεις μας επικεντρώνονται κυρίως στο Αιγαίο. Πέρα από το μύθο, πέρα από την Ιστορία, πέρα από τις επιγραφικές μαρτυρίες και τις παραδόσεις, πέρα από τις ίδιες τις αρχαίες, τις **Βυζαντινές** και τις νεώτερες πόλεις και τα λιμάνια, στις νησιωτικές ακτές του Αιγαίου και στις δύο όχθες του, κάθε αρχαίο ναυάγιο στο **θυθό** αυτής της θάλασσας είναι και μια σφραγίδα, σφραγίδα ελληνική στο Αιγαίο. Είναι μια ελληνική καταγραφή και σηματοδοτεί την ελληνικότητα του **θυθού** και της θάλασσας. Κατά συνέπεια, λοιπόν, κάθε υποβρύχια έρευνα ναυαγίου στο **θυθό** του Αιγαίου, είναι μία εθνική καταγραφή, μία εθνική υποθήκη.

Όταν στα 1833 θεσπίστηκε και μετά από έναν αιώνα, στα 1932, κωδικοποιήθηκε ο ισχύων Αρχαιολογικός Νόμος (ο 5351), δεν υπήρχε αυτό που σήμερα λέμε υποβρύχια έρευνα, υποβρύχια αρχαιολογία.

Να τροποποιήσουμε λοιπόν τον Αρχαιολογικό Νόμο, για να μπορέσουμε να ανταπεξέλθουμε στην πρόκληση των καιρών. Και η πρόκληση αυτή είναι η απάντησή μας ως χώρα στο **Bodrum**, με τη δημιουργία ελληνικών κέντρων υποβρύχιας αρχαιολογίας στο Αιγαίο.

Και καταθέτω την πρόταση: δημιουργία στο Αιγαίο, από τη **Θάσο** ως τη **Ρόδο** και τα **Χανιά**, των απαραίτητων κέντρων υποβρύχιας αρχαιολογίας, με Μουσείο Ενάλιων Αρχαίων στο καθένα, για την έρευνα, διάσωση και ανάδειξη της πλούσιας πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Η δημιουργία αυτών των κέντρων υποβρύχιας αρχαιολογίας, θα συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη της υποβρύχιας αρχαιολογίας στην Ελλάδα και ταυτόχρονα, πέρα από την καλλιέργεια της Επιστήμης, θα οδηγήσει στον εμπλουτισμό των Μουσείων, στην αύξηση του τουριστικού ρεύματος, στην απελευθέρωση θαλάσσιων περιοχών για άσκηση υποβρύχιας ψυχαγωγίας και γενικότερα θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των νησιών.

Με βρίσκει θερμό θιασώτη η ιδέα να ιδρυθεί έδρα υποβρύχιας αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Δεν μπορεί να υπάρχει έδρα υποβρύχιας ελληνικής αρχαιολογίας

στο Τέξας, με έντονη μάλιστα δραστηριότητα του Πανεπιστημίου αυτού απέναντί μας στο Bodrum και εμείς να είμαστε χαζοχαρούμενοι θεατές.

Εμείς τι κάνουμε σήμερα; Κλείνουμε στη Χίο μία σχολή υποβρύχιας δραστηριότητας που λειτουργούσε στα πλαίσια των αναπτυξιακών προγραμμάτων της Ε.Ο.Κ. (σ.σ: ο ομιλητής εννοεί το πρόγραμμα επιμόρφωσης νέων στην υποβρύχια αρχαιολογία, της Νομαρχίας Χίου), η οποία μάλιστα οδήγησε στην εντόπιση ενός σημαντικού ναυαγίου. Για τη δημιουργία των κέντρων υποβρύχιας έρευνας στο Αιγαίο, χρειάζεται απόφαση. Απόφαση που θα βγει μέσα από αυτό το συνέδριο και βέβαια χρειάζεται οργάνωση και χρησιμοποίηση του υπάρχοντος ελληνικού δυναμικού. Το δυναμικό αυτό υπάρχει και βρίσκεται και μέσα στην Αρχαιολογική Υπηρεσία και έξω απ' αυτήν. Υπάρχει επίσης και υποδομή. Το Κέντρο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας της Πύλου, υπάρχει, αλλά μένει ανεκμετάλλευτο. Ας δράσουμε λοιπόν. Το Αιγαίο είναι μπροστά μας και μας καλεί».

Την τελευταία ημέρα του συνεδρίου, ο Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Αιγαίου **κ. Κώστας Σοφούλης**, ύστερα από σχετική ερώτηση του γενικού γραμματέα του Ι.Ε.Ν.Α.Ε. κ. Γιάννη Βήχου, ανέφερε τα εξής:

«Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου εξήγγειλε την ίδρυση στη Σύρο ενός Μεταπτυχιακού Τμήματος επιστημών που έχουν σχέση με υποβρύχιας έρευνες και εφαρμογές. Σ' ένα πρώτο στάδιο το Τμήμα αυτό θα οργανωθεί στη Σύρο, αλλά είναι δυνατό, επιμέρους τμήματά του, να λειτουργήσουν και σε άλλα νησιά του Αιγαίου. Ένα από αυτά θα μπορούσε να είναι και η Χίος».

Από τις παραπάνω εισηγήσεις και τοποθετήσεις, είναι πλέον γεγονός ότι η προοπτική δημιουργίας κέντρου ή κέντρων, υποβρυχίων αρχαιολογικών ερευνών, υιοθετείται από τους υπευθύνους.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Πριν από ένα χρόνο κυκλοφόρησε ένα τεύχος του περιοδικού **Courrier**, που εκδίδει η **Unesco**, αφιερωμένο στην Υποβρύχια Αρχαιολογία (η ελληνική έκδοση τιμάται 200 δρχ και διατίθεται από την «Ελληνική Εθνική Επιτροπή Ουνέσκο», Ακαδημίας 3, τηλ. 3610581).

Στο αφιέρωμα αυτό για την υποβρύχια αρχαιολογική δραστηριότητα σε ολόκληρο τον κόσμο, εκτός από τα κράτη όπου η υποβρύχια αρχαιολογία είναι αναπτυγμένη, αναφέρονται χώρες όπως η Σενεγάλη, η Τυνησία, η Λιβύη, η Τανζανία, το Μεξικό, η Σρι-Λάνκα κλπ. Χαρακτηριστική είναι η απουσία της Ελλάδας και των Ελλήνων ερευνητών (εκτός από δύο αναφορές στην «Αθηναϊκή Τριήρη» και στο «Κυρήνεια II», στις οποίες όμως δεν αναφέρεται η ελληνική συμμετοχή στα προγράμματα αυτά).

Παρά το εκλαϊκευμένο ύφος των άρθρων και την όχι και τόσο επιτυχημένη μεταφραστική προσπάθεια (στην ελληνική έκδοση), το τεύχος αυτό παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον γιατί δείχνει το βαθμό της παγκόσμιας εξάπλωσης της υποβρύχιας αρχαιολογίας, ακόμα και σε χώρες με πολύ πιο φτωχή ενάλια κληρονομιά και πολιτιστικό παρελθόν σε σχέση με την Ελλάδα, η οποία όμως απουσιάζει. Η απουσία της χώρας μας αντικατροπτίζει την πραγματική κατάσταση της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα, ή οφείλεται σε ολιγωρία των Ελλήνων υπευθύνων να ενημερώσουν την Unesco για το επιτελούμενο στη χώρα μας έργο;

ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ PETER THROCKMORTON ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Το βιβλίο έχει τίτλο: «**History from the sea: Shipwrecks and archaeology**», (Ιστορία από τη θάλασσα: ναυάγια και αρχαιολογία) σελ. 220. Πρόκειται για μία έκδοση εξαιρετικής ποιότητας με πολλές έγχρωμες φωτογραφίες και κείμενα που αφορούν σε όλη την ιστορία της υποβρύχιας αρχαιολογίας.

ΠΑΛΑΙΕΣ ΝΑΥΤΙΚΕΣ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

Η Διεύθυνση του περιοδικού του Πολεμικού Ναυτικού, «**Ναυτική Επιθεώρηση**», που εκδίδεται από την **Ιστορική Υπηρεσία Ναυτικού**, εγκαινίασε την έκδοση μίας συλλογής από παλαιές ναυτικές μονογραφίες. Η σημαντική αυτή πρωτοβουλία του περιοδικού (Διευθυντής Σύνταξης του είναι ο αρχιπλοίαρχος ε.α. και επίτιμο μέλος του Ι.Ε.Ν.Α.Ε., **κ. Κωστής Βάρφης**), θα δώσει τη δυνατότητα στους συνδρομητές και αναγνώστες της «Ναυτικής Επιθεώρησης», να μελετήσουν μία σειρά από εξαντλημένες παλαιές εκδόσεις και συγγράμματα, που αφορούν στη Ναυτική Ιστορία, στη ναυτική τεχνολογία, αλλά και στη Ναυτική Παράδοση.

Η πρώτη από αυτές τις μονογραφίες είναι επανέκδοση μίας πραγματείας, ανώνυμου συγγραφέα, που πρωτοεκδόθηκε το 1878 με τον τίτλο: «**Πραγματεία περί υποβρυχίων πλοίων και της εφαρμογής αυτών εις ναυκλαυστρικάς εργασίας**».

Όπως αναφέρεται στον πρόλογο της πραγματείας, σκοπός του έργου είναι «**η εξιστόρηση της επιστήμης της υποβρυχίου ποντοπλοΐας και η περιγραφή ειδικών μηχανημάτων εφευρεθέντων επί τω σκοπώ τούτω**». Η δεύτερη μονογραφία που ανατυπώθηκε από τη «Ναυτική Επιθεώρηση», είναι η ιστορική μελέτη του Γεωργίου Φωτόπουλου με τίτλο: «**Ιστορία των κατά θάλασσαν αγωνιστών του ιερού ελληνικού αγώνος του 1821**», έκδοση του 1870.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το περιοδικό «Ναυτική Επιθεώρηση» και για συνδρομές, η διεύθυνση του περιοδικού είναι: **Ιστορική Υπηρεσία Ναυτικού - Μαρκόνη 20, 104 47, τηλ. 347570-5, εσωτ.156 και 7247905.**

Το βιβλίο του Lucien Basch, «**Le Musée Imaginaire de la Marine Antique**», που εκδόθηκε και διατίθεται από το Ελληνικό Ινστιτούτο Προστασίας Ναυτικής Παράδοσης (τηλ. 9594185), αντί 6.000 δρχ., είναι η πιο πρόσφατη σημαντική έκδοση στο χώρο της εικονογραφίας και τυπολογίας των αρχαίων πλοίων (525 σελ., 1135 φωτ.).

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

του Γιώργου Παπαθανασόπουλου

Θεωρώ υποχρέωσή μου, για μια ακόμη φορά, να αναφερθώ στις ελληνικές θάλασσες και ιδιαίτερα στο Αιγαίο που είναι η μοναδική στον κόσμο θαλάσσια περιοχή με τα πολυπληθέστερα ναυάγια από όλες τις περιόδους του αρχαίου βίου. Στο Αιγαίο, όπου τεκμηριωμένα βεβαιώνεται η παλαιότερη άσκηση της ναυτιλίας στον κόσμο, με το εμπόριο του οφιδιανού της Μήλου, ήδη πριν ακόμα από τη γέννηση του Νεολιθικού Πολιτισμού στην Ελλάδα και την Ευρώπη (7η χιλιετία π.Χ.).

Τα ναυάγια αυτά των αρχαίων πλοίων, πρωτοελλαδικά, μυκηναϊκά, κλασσικά, ελληνιστικά, των χρόνων της ρωμαιοκρατίας και των περιόδων της βυζαντινής, μεσαιωνικής και νεώτερης ιστορίας της Ελλάδας (τα γνωστά υπολογίζονταν, στο τέλος του 1986, περίπου σε χίλια), βρίσκονται στους ελληνικούς βυθούς, κυρίως σε σημεία των θαλάσσιων εμπορικών δρόμων που ένωναν τα αρχαία λιμάνια, πόλεις που ανθούσαν και που σημαντικά κτιριακά λείψανά τους, άλλες χίλιες περίπου περιπτώσεις, βρίσκονται στη θάλασσα κατά μήκος της ελλαδικής ακτογραμμής.

Ο ενάλιος αρχαιολογικός πλούτος της χώρας δημιουργεί υποχρεώσεις στην πολιτεία η οποία πρέπει να αποφασίσει να πάρει όλα τα μέτρα που είναι απαραίτητα και επιτακτικά για την αποτελεσματική έρευνα, μελέτη και ανάδειξή του, ιδιαίτερα τώρα που τα αναπτυξιακά προγράμματα της χώρας στα ελληνικά παράλια, η έκταση των πραγματοποιούμενων και προγραμματιζόμενων μεγάλων τεχνικών έργων μέσα στη θάλασσα, η οργάνωση και ανάπτυξη της αλιείας και φυσικά η καταστροφική και συνεχώς αυξανόμενη ρύπανση της θάλασσας, δεν αφήνουν περιθώρια αναμονής και αναβολής για την πραγματοποίηση υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα.

Οι υποχρεώσεις της χώρας είναι σοβαρές, μεγάλες και πολλαπλές για την έρευνα και ανάδειξη της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς και δεν ανάγονται μόνον στη

σφαίρα του ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Με τη συστηματική έρευνα των αρχαίων ναυαγίων, που θα φέρει στο φως άπειρους ενάλιους αρχαιολογικούς θησαυρούς, θα δημιουργηθούν καινούργια μουσεία εναλίων αρχαίων και φυσικά ειδικά μουσεία όπου θα εκτεθούν αρχαία πλοία.

Η Ελλάδα έχει το προνόμιο να μπορεί να πραγματοποιεί υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα όποτε και όπου αυτή θέλει και είναι δυνατόν να αναπτύξει στις πλούσιες θάλασσές της την υποβρύχια αρχαιολογία, όσο ίσως καμμία άλλη χώρα.

Η ελληνική Πολιτεία όμως δεν προβληματίστηκε στο θέμα υποβρύχια αρχαιολογία, λες και αγνοούσε, ή δεν ήθελε να ξέρει το γεγονός ότι σημαντικότεροι θησαυροί της Πολιτιστικής μας κληρονομιάς βρίσκονται στη θάλασσα. Και εξαιτίας αυτής της αντίληψης και νοοτροπίας τα ελληνικά πανεπιστήμια, παρά την πρόθεση, την επιθυμία και φυσικά την υποχρέωσή τους να θέλουν να γίνει υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στο Αιγαίο, δεν είχαν τη δυνατότητα να προχωρήσουν, γιατί και έδρα υποβρύχιας αρχαιολογίας δεν έχει θεσμοθετηθεί, και ειδική ερευνητική υποδομή δεν υπάρχει.

Βέβαια το νέο Πανεπιστήμιο Αιγαίου θα μπορούσε να είναι εκείνο το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, που για λόγους εθνικούς και επιστημονικούς, θα μπορούσε να καλλιεργήσει και να αναπτύξει την υποβρύχια αρχαιολογία, μια και βρίσκεται στο κέντρο του ελληνικού Αρχιπελάγους, με το πλήθος των αρχαίων ναυαγίων που κρύβει και ζηλότυπα διαφυλάσσει.

Μια σχολή υποβρύχιας αρχαιολογίας, στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου κατ'αρχήν, με κατάλληλη θεσμική δομή, στελέχωση, τεχνική οργάνωση και φυσικά εξοπλισμένη με τα απαραίτητα όργανα και μέσα, μπορεί και πρέπει να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην καλλιέργεια και στην ανάπτυξη της επιστήμης της υποβρύχιας αρχαιολογίας και γενικότερα της ελληνικής ναυτικής αρχαιολογίας, στο Αιγαίο και στη Μεσόγειο.

Και αν κριθεί ότι δεν διαθέτει η χώρα μας ειδικευμένους υποβρύχιους αρχαιολόγους για να διδάξουν, ας αποφασίσουμε να μετακαλέσουμε ξένους ειδικούς, όπως γίνεται στα πανεπιστήμια ξένων αναπτυγμένων χωρών που καλούν ειδικούς από όλο τον κόσμο για την πρόοδο και την καλλιέργεια της επιστήμης.

Η Σχολή αυτή της υποβρύχιας αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου θα συνεργάζεται με τα κέντρα υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας που θα πρέπει το ταχύτερο να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν στο Αιγαίο, από τη Θάσο ως τα Χανιά, με ευθύνη πάντοτε και εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού.

Οφείλω όμως εδώ να υπενθυμίσω ότι με προσπάθεια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ιδρύθηκε στα 1973, ο πρώτος στην Ελλάδα φορέας υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας, το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (Ι.ΕΝ.Α.Ε.), το οποίο, εποπτευόμενο και χρηματοδοτούμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού, πραγματοποίησε με επιτυχία τις πρώτες, μικρής έκτασης, οργανωμένες συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες σε αρχαία ναυάγια και αργότερα (1975-76), ότι με την παρουσία του πλοιάρχου Cousteau και του ερευνητικού πλοίου «Καλυψώ» στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη και ενδιαφέρουσα υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα σε αρχαία ναυάγια, σε πολλά σημεία των ελληνικών βυθών, πάντοτε με την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού, ενώ στα πλαίσια της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ιδρύεται αργότερα (1976), η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων (Ε.Ε.Α.), υπεύθυνος και αρμόδιος φορέας για την προστασία των εναλίων αρχαίων.

Ο τρόπος άσκησης του αρχαιολογικού έργου από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων που απορρέει από την εφαρμογή του αρχαιολογικού νόμου (εντόπιση, μέριμνα κ.λ.π.) οδηγεί, από τα ίδια τα πράγματα, στην ιδιόμορφη άσκηση της υποβρύχιας αρχαιολογίας στη χώρα μας, η οποία εκφράζει τη ελληνική πραγματικότητα με τις αξεπέραστες αδυναμίες της που πηγάζουν από εγγενή προβλήματα και καθημερινές υποχρεώσεις.

Ο αρμόδιος αυτός φορέας του Υπουργείου Πολιτισμού, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων, δεν είναι δυνατόν, λόγω του έργου του

και του ρόλου του, να αναλάβει και να πραγματοποιήσει ολοκληρωμένη υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα, εφ'όσον αναλίσκεται, χωρίς βέβαια να επαρκεί, σε θέματα προστασίας των εναλίων αρχαίων, κυρίως κτιριακών λειψάνων και λιμενικών έργων, τα οποία αφορούν σε μεγάλο βαθμό:

α) υποβρύχιες αρχαιολογικές αυτοψίες σε λιμάνια και σημεία της ακτογραμμής για έργα τρίτων,

β) πραγματοποίηση σωστικού χαρακτήρα υποβρύχιων ερευνών μικρής ή μεγαλύτερης κλίμακας για λογαριασμό τρίτων,

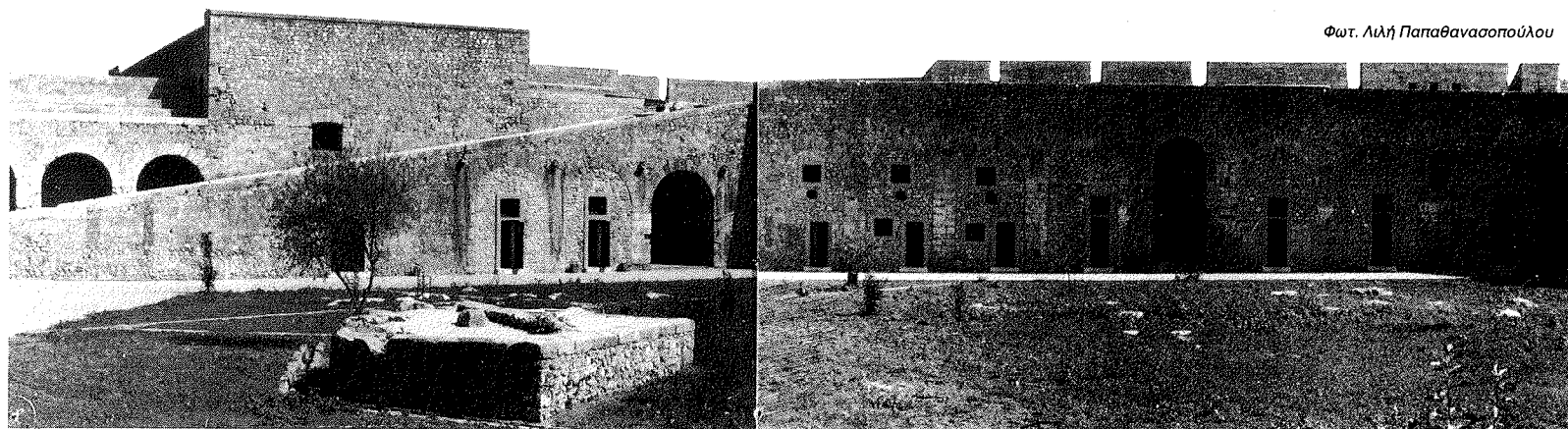
γ) συμμετοχή και συνεργασία σε υποβρύχιες έρευνες ξένων αρχαιολογικών σχολών και αποστολών,

Έχοντας λοιπόν υπόψη την ελληνική πραγματικότητα αλλά και επίγνωση των δυνατοτήτων για το ρόλο και το έργο της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων, ήδη από το 1979, ξεκινήσαμε τη διαδικασία για την ίδρυση ενός μεγάλου κέντρου υποβρυχίων αρχαιολογικών ερευνών στο Φρούριο της Πύλου, το οποίο, εποπτευόμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού και τον αρμόδιο φορέα του, με κατάλληλη θεσμική δομή (ΝΠΔΔ), με πλήρη στελέχωση από επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό και βέβαια εφοδιασμένο με τέλειο σύγχρονο εξοπλισμό, θα μπορούσε να οργανώσει και να πραγματοποιήσει εκτεταμένα προγράμματα υποβρυχίων αρχαιολογικών ερευνών.

πράγματα που ακόμα εκκρεμούν.

Η υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα απαιτεί πολύ χρόνο, υψηλές δαπάνες και επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό αδέσμευτο από άλλες υποχρεώσεις. Και αν δεν προωθηθεί αποτελεσματικά από την Πολιτεία η δημιουργία των ειδικών φορέων, που παραπάνω αναφέραμε, για την πραγματοποίηση της υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας και αν δεν αξιοποιηθεί ενεργά ολόκληρο το υπάρχον και προσφερόμενο ελληνικό δυναμικό, οι υποβρύχιοι θησαυροί της χώρας μας θα ταφούν οριστικά και θα ολοκληρωθεί η καταστροφή και ο αφανισμός τους.

Η Ελλάδα θα γίνεται ολοένα φτωχότερη στον τομέα αυτό, ενώ ακριβώς απέναντι,

Φωτ. Λιλή Παπαθανασοπούλου

Φρούριο της Πύλου. Εσωτερικό της Ακρόπολης

δ) χερσαίες αρχαιολογικές αυτοψίες σε διάφορα σημεία της παραλιακής ζώνης, για έργα τρίτων επίσης,

ε) εποπτεία υποβρύχιων δραστηριοτήτων και ερευνών, άλλων μη αρχαιολογικών φορέων,

στ) συντήρηση των αρχαίων που προκύπτουν από τις εκατοντάδες αυτοψίες της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων,

ζ) θέματα πρόληψης και πάταξης αρχαιοκαπηλικών ενεργειών και

η) στην καθημερινή υποχρέωση άσκησης της διοίκησης.

Οι εργασίες για τη δημιουργία του κέντρου υποβρυχίων αρχαιολογικών ερευνών στο Κάστρο της Πύλου, άρχισαν τον Μάιο του 1982 και με την αμέριστη βοήθεια, υλική και ηθική του Υπουργείου Πολιτισμού, το Κέντρο έχει ήδη προετοιμαστεί από το 1986 και διαθέτει χώρους κατάλληλους για να καλυφθούν όλες οι δραστηριότητες και οι ανάγκες ενός μεγάλου ερευνητικού επιστημονικού φορέα. Για να λειτουργήσει όμως το κέντρο αυτό, χρειάζεται ειδικό τεχνικό εξοπλισμό, κατάλληλη στελέχωση και φυσικά προσδιορισμό της θεσμικής του δομής,

στην άλλη όχθη του Αιγαίου, στα παράλια της Μ. Ασίας (Bodrum), υπάρχει ήδη και λειτουργεί υψηλού επιπέδου επιστημονικό κέντρο υποβρύχιας αρχαιολογίας με μουσείο εναλίων αρχαίων και πλούσιο πρόγραμμα υποβρύχιας αρχαιολογικής εξερεύνησης των βυθών.

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

του Γιάννη Βήχου

Το Μουσείο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας της Τουρκίας στεγάζεται στο μεσαιωνικό κάστρο της Αλικαρνασσού (σημ. Bodrum), η κάθε πτέρυγα του οποίου είναι κτισμένη από σταυροφόρους διαφορετικής εθνικότητας. Υπάρχει ο ενετικός πύργος, ο φράγκικος, ο γερμανικός και ο αγγλικός (εικ.1).

Όλα τα εκθέματα προέρχονται από ναυάγια που ερευνήθηκαν από το Α.Ι.Ν.Α. (σημ. Ι.Ν.Α.), το αμερικανικό Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας, τμήμα του οποίου λειτουργεί στο Bodrum.

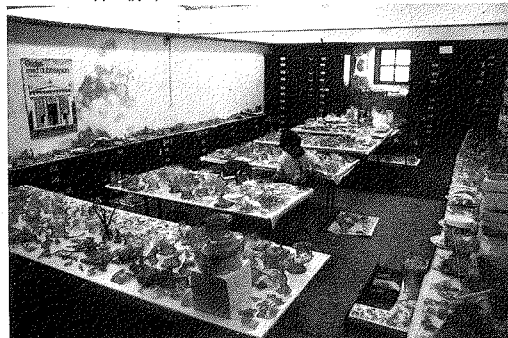
Η ερευνητική ομάδα του Ι.Ν.Α. αποτελείται από επιστήμονες και τεχνικούς διαφόρων εθνικοτήτων και εργάζεται σε στενή συνεργασία με Τούρκους αρχαιολόγους και ειδικούς. Στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας έχουν ερευνηθεί πολλά σημαντικά αρχαία και βυζαντινά ναυάγια. Τα ευρήματα αφού συντηρηθούν και μελετηθούν, τοποθετούνται στο μουσείο.

Επισκεφθήκαμε το κάστρο του Bodrum προσκεκλημένοι από τον πρόεδρο του Ι.Ν.Α., Don Fray και τους συνεργάτες του. Τα πρώτα ευρήματα που τοποθετήθηκαν εκεί, κυρίως χάλκινα τάλαντα, προέρχονται από το ναυάγιο της Εποχής του Χαλκού που θρέθηκε στο Ακρωτήριο Χελιδονία και ερευνήθηκε από τον George Bass και από τον Peter Throckmorton στη δεκαετία του '60. Σε δύο αίθουσες στο νότιο τμήμα του κά-

στρου, εκτίθενται ευρήματα από τα βυζαντινά ναυάγια Yassi Ada I και II, αμφορείς με εγχάρακτα ελληνικά μονογράμματα και ονόματα, σιδερένιες άγκυρες και άλλα μεταλλικά αντικείμενα, καθώς και η σκεπή από κεραμίδια της «καμπίνας του πλοίου» του ναυαγίου του Yassi Ada I.

Σε μία πρόσφατα διαμορφωμένη αίθουσα του κάστρου εκτίθενται γυάλινα αγγεία από το ναυάγιο του 11ου μ.Χ. αιώνα που θρέθηκε στο Serçe Limani. Το μεγαλύτερο μέρος των αγγείων αυτών συγκολλάται στον αγγλικό πύργο του κάστρου, όπου έχει εγκατασταθεί ειδικό εργαστήριο για τη συγκόλληση ενός περίπου εκατομμυρίου γυάλινων θραυσμάτων (εικ.2).

Φωτ. Γιάννης Βήχος

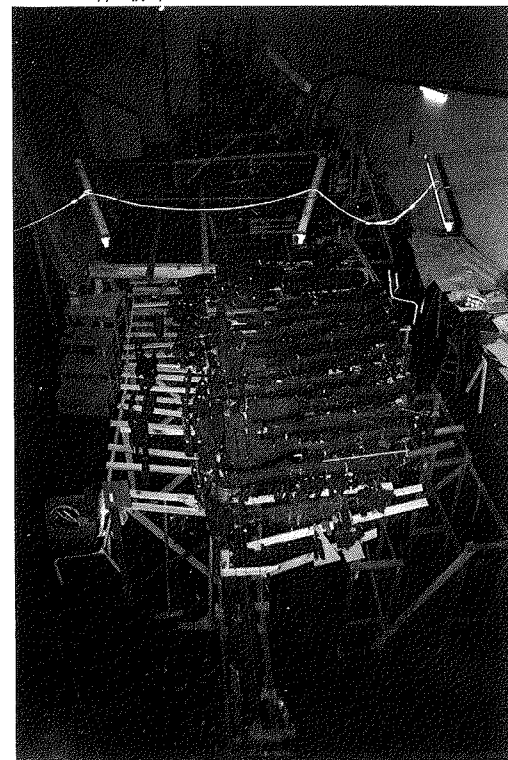
Εικ. 2. Το εργαστήριο συγκόλλησης των γυάλινων αγγείων από το Serçe Limani.

Σε μία άλλη αίθουσα του μουσείου ολοκληρώνεται η αναστήλωση του σκαριού του πλοίου του ναυαγίου του Serçe Limani. Οι εργασίες άρχισαν το 1985, κάτω από τη διεύθυνση του Richard Steffy, με σκοπό τη μελέτη, την αναστήλωση και τη στήριξη του 35% του σκαριού που διασώθηκε και ανεγκύσθηκε κατά την ανασκαφή (εικ.3). Το πλοίο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ιστορία της ναυπηγικής, και για τις μοναδικές γραμμές του, αλλά και για τη μέθοδο με την οποία φαίνεται να κατασκευάστηκε. Μπορούμε να πούμε ότι είναι το παλαιότερο

γνωστό καΐκι. Ναυπηγήθηκε με την νεώτερη (παραδοσιακή) μέθοδο (πρώτα οι νομείς), η οποία ήδη κατά την εποχή αυτή έχει αντικαταστήσει την αρχαία μέθοδο ναυπήγησης (πρώτα το πέτωμα).

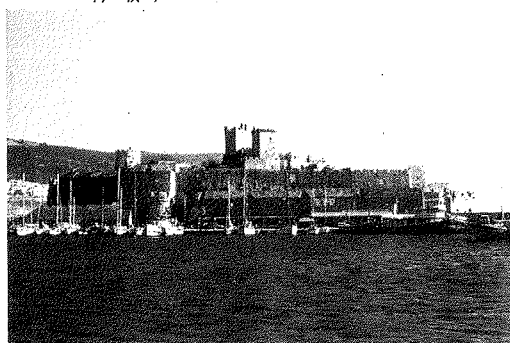
Στους αίθριους χώρους του κάστρου, είναι τοποθετημένοι αρχαίοι και βυζαντινοί αμφορείς που ανεγκύσθηκαν από τη θάλασσα, καθώς και πέτρινες άγκυρες και μολύβδινα αντίβαρα (στίποι), από ρωμαϊκές άγκυρες. Ο χώρος που μας εντυπωσίασε περισσότερο είναι το μικρό, αλλά άρτια στελεχωμένο και εξοπλισμένο εργαστήριο συντήρησης των ευρημάτων. Στο εργαστήριο υπάρχουν δεξαμενές με πολυαιθυλενογλυκόλη (P.E.G. 4000), για τη συντήρηση του έφουδρου ξύλου, καθαρίζονται και συντηρούνται τα τάλαντα από χαλκό και κασσίτερο του ναυαγίου του Kas, τα σιδερένια εργαλεία από το ναυάγιο του Serçe Limani και γενικά όλα τα ευρήματα που ανεγκύνονται από τα διάφορα

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ. 3. Το σκαρί από το ναυάγιο στο Serçe Limani, μετά από την αναστήλωσή του.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ. 1. Το Μουσείο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας στο Bodrum.

ναυαγία. Στο εργαστήριο αυτό συντελείται ένα πολύ σημαντικό έργο. Εφαρμόζονται δοκιμασμένες από παλιά, αλλά και νέες μέθοδοι συντήρησης και αποκατάστασης των αρχαίων αντικειμένων, με εντυπωσιακά αποτελέσματα (εικ.4).

Η υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα που έχει προγραμματίσει και πραγματοποιεί το Ι.Ν.Α. στην Τουρκία, γίνεται με υποδειγματικό τρόπο. Παράλληλα με τις ανασκαφές, συνεχίζεται και η έρευνα για τον εντοπισμό νέων θέσεων ναυαγίων κατά μήκος των τουρκικών ακτών. Τα ευρήματα κάθε ναυαγίου αφού ανελκύονται μετά από ανασκαφή, συντηρούνται, μελετώνται και δημοσιεύονται από ομάδα επιστημόνων και στη συνέχεια εκτίθενται στο Μουσείο του Bodrum. Ιδιαίτερα στον τομέα της δημοσίευσης, το Ι.Ν.Α. έχει πετύχει την όσο το δυνατό γρηγορότερη μελέτη και δημοσίευση των ευρημάτων, αφού το υλικό κατανέμεται σε πολ-

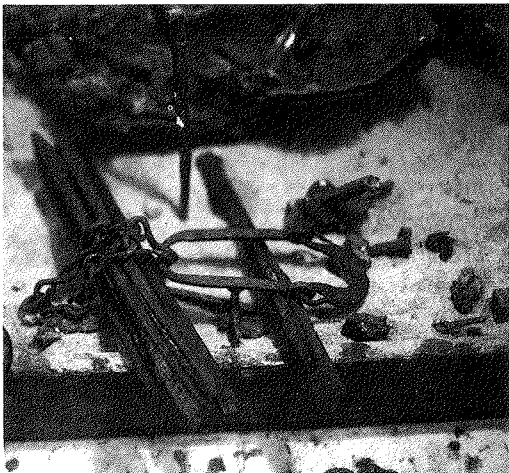
κία σημαντικά είναι και τα οφέλη των Τούρκων αρχαιολόγων, αφού όλο και περισσότεροι πλαισιώνουν τις έρευνες που γίνονται εκεί. Πρόσφατα ο Τούρκος αρχαιολόγος Cemal Pulak, ανέλαβε τη διεύθυνση της ανασκαφής του ναυαγίου της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, στο Kas, της σημαντικότερης και πλουσιότερης σε ευρήματα, ανασκαφής αρχαίου ναυαγίου που έχει γίνει ποτέ στον κόσμο.

Οι υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες που πραγματοποιούνται στην Τουρκία έχουν φέρει τη χώρα αυτή στο διεθνές επιστημονικό προσκήνιο. Η μεθοδολογία, οι εφαρμογές της σύγχρονης τεχνολογίας στην ανασκαφή και στη συντήρηση των ευρημάτων, η ταχύτητα με την οποία γίνονται οι δημοσιεύσεις των αποτελεσμάτων, αλλά και τα ευρήματα που έχουν έρθει στο φως, έχουν δημιουργήσει μία σειρά από πρότυπα που κανείς αρχαιολόγος στον κόσμο δεν μπορεί να αγνοήσει, προκειμένου να προγραμματίσει και να εκτελέσει μία υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα.

Μόνο στον τρόπο ανάδειξης μερικών ναυαγίων και των ευρημάτων τους, εκφράζουμε ορισμένες αντιρρήσεις, ιδιαίτερα όσον αφορά την προέλευσή τους, όπως αυτή παρουσιάζεται στο Μουσείο του Bodrum και σε ορισμένες εκλαϊκευμένες δημοσιεύσεις. Παρατηρήσαμε μία ιδιαίτερη λακωνικότητα στις αναφορές που αφορούν στην ελληνικότητα των ναυαγίων. Ιδιαίτερα για ορισμένα απ' αυτά (ναυαγίο του Kas και του Serge Limani), η ελληνική καταγωγή τους δεν αναφέρεται ή αμφισβητείται, με αβάσιμα επιχειρήματα και πάντως αντιαρχαιολογικά. Είναι πραγματικά κρίμα μία τόσο σημαντική επιστημονική εργασία μερικές φορές να υποβαθμίζεται στο τελικό της στάδιο (ανάδειξη), με τον τρόπο αυτό, για λόγους ίσως πολιτικής σκοπιμότητας.

Οι Έλληνες αρχαιολόγοι πρέπει να αντιδράσουν στη κατάσταση αυτή αντλώντας επιχειρήματα για την ελληνική καταγωγή των ναυαγίων, από δικές τους έρευνες που θα οργανώσουν στο Αιγαίο.

Φωτ. Γιάννης Βήχος

Εικ. 4. Σιδερένια εργαλεία караθωμαραγκού από το ναυαγίο στο Serge Limani, μετά από τη συντήρησή τους.

λούς αρχαιολόγους, επιστήμονες και φοιτητές, ο καθένας από τους οποίους αφού το μελετά, το δημοσιεύει με την υπογραφή του, συνήθως στα πλαίσια μιας συνολικής έκδοσης των αποτελεσμάτων της έρευνας του ναυαγίου.

Από τη δραστηριότητα του Ι.Ν.Α. στην Τουρ-

DOMUS CENTER

ΚΗΦΙΣΙΑΣ 180

ΨΥΧΙΚΟ

Τηλ. 6477969-970

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 56

ΑΘΗΝΑ

Τηλ. 3646371-372

Jacques-Yves Cousteau Honorary Member of the Institute

Members of the board of directors of the Hellenic Institute of Marine Archaeology met in Athens with Commander Cousteau recently, and proclaimed him an Honorary Member in appreciation of his longstanding contribution to underwater research and the welfare of the Sea (p. 4).

The «Athenean Trieres Olympias»

This vessel, designed by the British naval architect John Coates and professor John Morrison, built and launched by the Hellenic Navy, was recently hauled up in Amfiali for its annual maintenance. Throughout the summer of 1988 the vessel was put through rigorous testing within a joint Greek-English program in experimental archaeology and with the participation of the Hellenic Institute of Marine Archaeology (p. 6).

Investigating the lake in cave Alepotripa at Diros in Mani

Last August the ex-President of the Institute, Mr. G. Papathanasopoulos, invited the Institute to participate in the excavation in the cave of Alepotripa. We sent a team which between September 16-20 performed:

- 1/ A preliminary topographical and depth survey.
- 2/ Located and photographed archaeological finds.
- 3/ Located and photographed specific geological characteristics: stalagmites, faults, landslides etc.
- 4/ Determined the orientation of the lake.
- 5/ Took samples of silt and water from various depths.
- 6/ Located the deepest parts of the lake and observed currents.

This was the 4th time the Institute has worked in Alepotripa, and there is another visit planned for 1989 (p. 7, sign. Y. Vichos, V. Kyriakopoulou, D. Papadas).

Traditional Mykonean Perama hull «EVANGELISTRIA» sails again

Last year the Aegean Maritime Museum, under the direction of its President Mr. G. Dracopoulos, rescued and restored the long abandoned wooden boat «EVANGELISTRIA» (fig. 2). This 20m long caique was built and launched from the Mavrikos shipyards in Syros in 1940. The meticulous restoration was carried out with traditional crafts by the same yard. The ship was

then towed to the Psaros shipyards in Perama for its rigging. «EVANGELISTRIA» was launched on Jan. 19 1989 (fig. 3), as a training ship in traditional seamanship (p. 8-9).

Sponge Diver Remembers

On p. 10-11, in an article by Ioanna Tzalas, an old sponge diver is interviewed. There is interesting information as well as fascinating idioms about his trade and the skills of hardhat diving.

Locating the «Flagship of Kara-Ali» outside the port of Chios

The Institute in collaboration with the Prefecture of Chios formed a team to locate the Turkish flagship of Kara-Ali which sank off the port of Chios in 1822. The historical evidence was studied and coupled to statements given by locals and fishermen. While looking for evidence of the site, a piece of bronze sheathing was found in the possession of a local (fig.1). A sonar gave a bump on the bottom at about 50m (fig. 2). After a number of unsuccessful dives a wreck was located. The divers brought up a small clay pot, a bronze candlestick (fig. 3) and a round bronze pot cover (fig. 4). This wreck is at 1.5 miles outside the port of Chios at a depth of 47m. Pieces of wood with evident signs of fire were found as well as human bones and a number of bronze and clay artifacts. Considering all the facts available and the lack of evidence of any other wreck of a large ship in the area it is assumed that this is the wreck of the Kara-Ali (p.12-13, sign. Yannis Vichos).

New Branch of the Institute in Chios

The Hellenic Institute of Marine Archaeology recently founded the H.I.M.A branch of the Northern Aegean based in Chios. There is no doubt that the bulk of our ancient marine heritage is to be found in the Aegean sea. The establishment of such a branch in the heart of it will thus become the local point for marine archaeology in the area (p.14-15).

Training Programs

In a joint program of the E.E.C and the Prefecture of Chios the Institute trained 19 young men of the island in the skills of underwater archaeology. Part of the training was a mock excavation on a caique wreck (p.15).

The Museum of Underwater Archaeology in Bodrum (Alicarnassos)

This article describes the impressions of a member of the Institute after visiting the mu-

seum in Bodrum (fig.1). A most impressive establishment. INA has done a really wonderful job. The old crusader castle has been turned into a beautiful museum with important finds. There are also labs for conservation and restoration (fig. 2, 3, 4). The INA group has developed a number of innovative techniques in the field of underwater archaeology setting new standards in the field. The excavations also involve Turkish archaeologists. Publications are not only numerous and a result of joint efforts but also fast and frequent. But there is one unfortunate matter. There are a number of wrecks and finds that seem to be denied their heritage either in the way they are presented in the museum or in popularized publications. The author observes a reluctance in giving due credit to the Hellenic origins of wrecks and finds (p. 20-21, sign. Yannis Vichos).

Problems and Perspectives of Underwater Archaeology in Greece

In this article (P. 18-19), the Honorary Ephore of Antiquities Mr. G. Papathanasopoulos, points out with clarity and objectivity the weaknesses of government agencies in the field of marine archaeology. He makes constructive proposals and suggests that the government supports and cooperates with private organizations, mainly the Hellenic Institute of Marine Archaeology and others. He states that there must be further development both in research from within universities and with the formation of a chair of underwater archaeology in Greece.

(The author is one of the founding members of the H.I.M.A. and the first Ephore of Marine Archaeology in Greece).

(transl. Phaedon Antonopoulos)

Please send your articles and contributions to: Nicos Tsouhlos, 4 Al. Soutsou str., 106 71 Athens Greece.

N.B. Contributions should not exceed 2 typewritten pages and must include a resume of the article. The article will be published in a Greek translation and the resume in the original language.

Jacques-Yves Cousteau, Membre Honoraire de l'Institut

Des membres du Conseil d'Administration de l'Institut Hellénic des Recherches Archéologiques Sous-Marines, se sont rencontrés à Athènes avec le Commandant Cousteau et l'ont proclamé Membre Honoraire de l'Institut, en appréciation de sa contribution pendant de longues années, aux recherches subaquatiques et à la protection de la mer (p. 4).

«La Trière Athénienne Olympias»

Ce navire a été construit et lancé par la Marine Nationale Hellénique, d'après des plans de l'architecte naval John Coates et du professeur John Morrison. Actuellement «la Trière» est tirée à sec à Amfiali pour son entretien annuel. Durant l'été 1988, le navire a subi des essais rigoureux, dans le cadre d'un programme Greco-Anglais, d'archéologie expérimentale avec la participation de l'Institut Hellénic des Recherches Archéologiques Sous-Marines (p. 6).

Recherches dans le lac de la grotte Alepotripa de Diros à Mani

En août dernier l'ex-Président de l'Institut, Mr G. Papathanassopoulos, a invité l'Institut à participer aux fouilles conduites sous sa direction, dans la grotte d'Alepotripa. Nous avons envoyé une équipe qui exécuta entre le 16 et le 20 septembre 1988, les travaux suivants:

1. Un levé topographique préliminaire et une prospection des profondeurs
2. Repérages et photographies des vestiges archéologiques
3. Repérages et photographies des formations géologiques spécifiques (stalagmites, failles, éboulements de terre, etc)
4. Détermination de l'orientation du lac
5. Echantillonnages de vase et d'eau à des profondeurs diverses
6. Repérage des plus profondes parties du lac et observations des courants.

C'était la 4ème fois que l'Institut effectua des recherches à Alepotripa et une nouvelle visite est programmée pour 1989 (p. 7, sign. Y. Vichos, V. Kyriacopoulou, D. Papadas).

Le caïque Myconiate «Evangelistria» navigue à nouveau

L'an dernier, le Musée Maritime de l'Egée, sous la direction de son Président Mr G. Dracopoulos, sauva et restaura le caïque du type perama «Evangelistria» (fig. 2), longtemps abandonné.

La restauration méticuleuse de ce navire long de 20m a été exécutée, selon des procédés traditionnels, dans le même chantier naval où il a été construit et mis à l'eau, il y a 50 ans. Le bateau a été ensuite remorqué au chantier de Psaros à Perama, pour l'installation de son gréement, d'où «Evangelistria» a été à nouveau lancée le 19 janvier 1989 (fig. 3), comme navire-école en navigation traditionnelle (p. 8-9).

Souvenirs d'un vieux pêcheur d'éponges

Aux pages 10 à 11, il y a un article d'Ioanna Tzalas, issue d'un entretien avec un vieux plongeur d'éponges. L'article procure des renseignements intéressants et une description détaillée sur l'activité des pêcheurs d'éponges, leur vie à bord des caïques et leur scaphandre.

Prospection de l'épave du «Vaisseau amiral de Cara-Ali»

L'Institut en collaboration avec la préfecture de Chios a formé une équipe pour localiser l'épave du Vaisseau amiral turc brûlé par Canaris hors du port de Chios en 1822. La reconnaissance sur le «terrain» fût combinée avec la réflexion sur les sources écrites, la récolte de renseignements par les pêcheurs locaux et des trouvailles fortuites, telles que la partie du revêtement en bronze des fonds du navire à la possession d'un pêcheur de l'île (fig.1). De la prospection au sonar a résulté une anomalie située à 50m de profondeur (fig. 2), à une distance de 1,5 miles du port de Chios. Des plongeurs ont renfloué du site, un chandelier en bronze (fig. 3), un couvercle d'un pot turc en bronze (fig. 4) et un vase en terre cuite. Les plongeurs ont noté l'existence de nombreuses pièces en bois avec des traces de feu, des os humains et des objets en bronze. Après considération de tous les éléments et du fait de l'absence de toute autre évidence d'autre vaste épave dans la région, on présume que notre équipe a découvert des débris de l'«épave de Cara-Ali» (p.12-13, sign. Yannis Vichos).

Institut Hellénic des Recherches Archéologiques Sous-Marines: annexe de la Mer Egée du Nord

L'Institut a récemment fondé une annexe basée à l'île de Chios, à la Mer Egée du Nord. C'est hors de doute que le principal de notre ancien héritage maritime englouti, se trouve dans la mer Egée. La création d'une annexe de l'Institut au cœur même de l'Egée, peut constituer le

centre d'activités archéologiques sous-marines dans la région (p.14-15).

Programme de formation de jeunes

Dans le cadre d'un programme de formation organisé par la préfecture de Chios et financé par la C.E.E., des membres de l'Institut ont formé 19 jeunes de Chios aux techniques appliquées aux fouilles sous-marines. Durant ce programme, l'équipe a exécuté une reconstitution éducative de fouille archéologique sous-marine sur les débris d'une épave moderne (p.15).

Le Musée d'Archéologie Sous-Marine de Bodrum (anc. Halicarnasse)

Dans cet article d'un membre de l'Institut, sont décrites ses impressions sur le musée de Bodrum (fig.1), un établissement avec des objets exposés fort intéressants, provenant des fouilles importantes menées par l'Institut d'Archéologie Nautique (INA). Le travail archéologique effectué par l'INA avec la participation des archéologues Turcs, est extrêmement bien accompli avec la fouille des épaves, la restauration des objets renfloués dans des laboratoires parfaitement équipés, imposant des nouveaux standards en archéologie sous-marine et, surtout, avec la publication rapide et collective des résultats (fig. 2, 3, 4).

L'auteur de l'article observe, toutefois, une hésitation d'accepter les origines helléniques d'un nombre d'épaves et de trouvailles exposées dans les salles du musée et publiées dans certaines publications popularisées (p. 20-21, sign. Yannis Vichos).

Problèmes et perspectives

de l'archéologie sous-marine en Grèce

Aux pages 18-19, Mr. G. Papathanassopoulos, ex-Ephore d'archéologie sous-marine, présente les problèmes de la recherche archéologique sous-marine en Grèce. Il propose la création des centres de recherche, d'une chaire universitaire en mer Egée et la coopération des services officiels avec des organismes privés.

(trad. Irène Antonopoulou)

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αγίων Ασωμάτων 11, Αθήνα

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Νίκος Τσούχλος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Φαίδων Αντωνόπουλος

ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γιάννης Βήχος

ΤΑΜΙΑΣ

Ειρήνη Αντωνοπούλου

ΕΙΔ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Πέτρος Νικολαΐδης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Γιάννης Μπαλτσαβιάς

Πάνος Πανταζής

ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ

Σέμνη Καρούζου

Βάσος Καραγιώργης

Κωνσταντίνος Βάρφης

Jacques-Yves Cousteau

ΕΞΕΛΕΓΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χαράλαμπος Κριτζάς

Χάρης Τζάλας

Αλεξάνδρα Κουτσουκέλη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ι.Ε.Ν.Α.Ε., ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΕΔΡΑ: ΧΙΟΣ

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Νίκος Τσούχλος, Αλεξάνδρου Σούτσου 4,
Αθήνα 106 71 τηλ. 3603662 - 6719442